

**Norges Banks oppgjørssystem,
sikkerhet for bankenes lån og kontohold for staten**

Årsrapport 2012

Innhold

1	Introduksjon.....	3
2	Oppgjørstjenester for bankene.....	5
2.1	Innledning.....	5
2.2	Sentrale aktører og funksjoner for oppgjør i Norges Bank.....	5
2.3	Driftsmønsteret for Norges Banks oppgjørssystem.....	7
2.4	Overføringer til NBO.....	8
2.5	Samarbeidsordninger.....	9
2.6	Deltakelse i NBO.....	10
2.7	Priser i NBO.....	10
2.8	Omsetning i NBO.....	11
2.9	Dager med stor omsetning i NBO.....	12
2.10	Omsetning gjennom dagen.....	12
2.11	Ulike typer oppgjør.....	13
2.12	Innskudd og lån.....	14
2.13	Scandinavian Cash Pool.....	16
2.14	Continuous Linked Settlement.....	16
3	Sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank.....	19
3.1	Innledning.....	19
3.2	Låneordningene.....	19
3.3	Regelverket for sikkerhetsstillelse.....	19
3.4	Rutiner for pantsettelse.....	20
3.5	Bankenes sikkerhetsstillelse.....	21
3.6	Utnyttelse av låneadgangen til F-lån.....	23
3.7	Bytteordningen.....	23
3.8	Prosjekt for nytt system for sikkerhet for lån.....	23
4	Kontohold for staten.....	24
4.1	Innledning.....	24
4.2	Statens kontoer i Norges Bank.....	24
4.3	Statens konsernkontoordning.....	25
4.4	Statens gjelds- og likviditetsforvaltning.....	26
5	Tilgjengelighet og avvik.....	28
6	Beredskapsøvelser.....	29

1 Introduksjon

Norges Bank utfører oppgjørstjenester for bankene gjennom Norges Banks oppgjørssystem (NBO). Betalinger mellom bankene og overføringer mellom bankene og Norges Bank gjøres opp med endelig virkning når de posteres på bankenes kontoer i NBO. Betalingsoppgjørene mellom bankene skjer på bakgrunn av bankenes likviditetsstyring, betalings-tjenester for kunder, valutahandel og oppgjør for handel med verdipapirer og derivater. Overføringene mellom Norges Bank og bankene gjelder bruken av likviditetspolitiske tiltak, statlige betalinger, bankenes innskudd og uttak av kontanter og Norges Banks egen drift.

Noen hovedpunkter for 2012:

- Det var ikke avbrudd i driften av NBO som har medført forstyrrelser i gjennomføringen av betalingsoppgjørene.
- Gjennomsnittlig omsetning per dag i NBO var 216 milliarder kroner. Dette er om lag 33 milliarder kroner høyere enn i 2011.
- Ved utgangen av året hadde bankene til sammen 35,2 milliarder kroner inntående på konto i NBO, hvorav 7,3 milliarder kroner var reserveinnskudd.
- Låneverdien av bankenes pantsettelse av verdipapirer for lån i Norges Bank økte fra 206 milliarder kroner ved begynnelsen av året til 223 milliarder kroner ved utgangen av året.
- Ny teknisk infrastruktur for kommunikasjonsløsningen (SWIFT) og kjerne-systemet for realtids betalingsoppgjør (RTGS) ble satt i drift i første halvår.
- Driftsmønsteret for NBO ble endret i oktober ved at det ble innført et fjerde daglig oppgjør av betalinger som avregnes i bankenes fellessystem NICS (NICS Netto).
- Det er satt i gang en prosess med å anskaffe ny systemløsning for å registrere bankenes pantsettelse for lån i Norges Bank.

- Statlige virksomheter hadde ved utgangen av året i alt 1 043 kontoer i Norges Bank. Gjennomsnittlig omsetning per dag på disse kontoene var 28 milliarder kroner, og gjennomsnittlig inntående på statens foliokonto ved dagens slutt var 154 milliarder kroner.

Denne årsrapporten inneholder informasjon om gjennomføringen av betalingsoppgjørene og bankenes kontohold i NBO, bankenes sikkerhetsstillelse for lån og tjenestene med kontohold for staten. Deltakelsen og omsetningen i NBO er nærmere omtalt i kapittel 2. Dette kapitlet inneholder også en forklaring av de ulike typene betalingsoppgjør og hvilke forhold som påvirket omsetningen i 2012.

For at en bank skal få gjort opp betalinger i Norges Bank, må banken ha dekning på konto i NBO. Bankene har adgang til å låne i Norges Bank med sikkerhet i pantsatte verdipapirer.

Norges Bank kan yte rentefrie lån gjennom dagen og lån over natten med rente. Lån over natten kan normalt bare gis til banker. Låneordningene bidrar både til å effektivisere betalingsoppgjørene og til å gjennomføre likviditetspolitiske tiltak overfor bankene. Selve overføringen av likviditet mellom Norges Bank og bankene skjer ved posteringer på bankenes kontoer i NBO.

I 2012 forfalt de siste av de langsiktige lånene som bankene tok opp i Norges Bank i forbindelse med den internasjonale finansuroen høsten 2008. Samtidig ble de siste lettelsene i regelverket om sikkerhet for lån avvirket. Enkelte andre regler ble strammet til, blant annet ble adgangen for bankene til å benytte obligasjoner utstedt av banker som pant, fjernet.

På oppdrag for Finansdepartementet har Norges Bank også i 2012 forvaltet bytteordningen mellom obligasjoner med fortrinnsrett og statskasseveksler. De siste avtalene forfaller i 2014.

Ordningen med sikkerhet for lån, bankenes bruk av låneordningene og oppgavene med bytteordningen er omtalt i kapittel 3.

Norges Bank har oppgaver med kontohold for staten i tilknytning til statens konsern-kontoordning og statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Et hovedformål er å samle statens likviditet hver dag på statens foliokonto i Norges Bank. Bankene som utfører betalingstjenester for staten, overfører hver dag statens likviditet og saldo på statlige virksomheters kontoer hos seg til kontosystemet for staten i Norges Bank. Oppgavene med kontoholdet for staten er omtalt i kapittel 4.

Norges Bank er øverste oppgjørsbank i norske kroner, og NBO utgjør kjernen i den finansielle infrastrukturen i Norge. Et effektivt og robust oppgjørssystem er viktig for tilliten til betalingssystemet og den finansielle stabiliteten. Bankenes kontohold i Norges Bank er også viktig for en effektiv gjennomføring av pengepolitikken. Det legges derfor stor vekt på at NBO-systemene er operasjonelt pålitelige og oppfyller høye krav til driftsstabilitet. Tilgjengeligheten for NBO-systemene i 2012 omtales i kapittel 5.

For å forebygge avvik og redusere virkningene av de avvikene som oppstår, har Norges Bank beredskapsløsninger som øves jevnlig både internt og i samarbeid med eksterne parter. I kapittel 6 omtales hvilke typer beredskapsøvelser som ble gjennomført i 2012.

Det er et mål for Norges Bank at utformingen og driften av oppgjørssystemet skal oppfylle internasjonale anbefalinger og standarder.

I 2012 ble det ferdigstilt en revidert versjon av de viktigste internasjonale anbefalingene for betalingssystemer¹. Det er satt i

gang en gjennomgåelse av NBO-systemene i henhold til de reviderte prinsippene. Denne årsrapporten og de forhold som presenteres her, er en del av dokumentasjonen for å vurdere i hvilken grad NBO-systemene oppfyller de internasjonale anbefalingene.

---

¹ "Principles for financial market infrastructures" fra Committee on Payment and Settlement Systems (CPSS) og Technical Committee of the Inter-

---

national Organization of Securities Commissions (IOSCO), utgitt av Den internasjonale oppgjørsbanken – BIS i april 2012.

2 Oppgjørstjenester for bankene

2.1 Innledning

Norges Bank er øverste oppgjørsbank for betalinger mellom bankene. Oppgjør skjer ved postering på bankenes kontoer i Norges Banks oppgjørssystem (NBO). I tillegg til enkeltbetalinger gjøres avregninger fra Norwegian Interbank Clearing System (NICS), Verdipapirsentralen ASA og Oslo Clearing ASA opp i NBO. Dette gjelder også bankenes netto kroneposisjoner i handel med valuta gjennom det internasjonale oppgjørssystemet CLS. Se nærmere omtale av nettooppgjør i avsnitt 2.11 og CLS i avsnitt 2.14.

For at en betaling skal gjøres opp i NBO, må betalende bank ha dekning på sin konto i form av innskudd. Bankene har adgang til rentefrie lån gjennom dagen på grunnlag av pantsatte verdipapirer. De fleste bankene bruker denne låneadgangen til daglig å øke sine innskudd. Dette bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene i Norges Bank. Se kapittel 3 om sikkerhet for bankenes lån.

Dersom det ikke er dekning for et betalingsoppdrag, blir oppdraget liggende i kø i NBO. Systemet har en funksjon for å løse opp såkalte vranglåssituasjoner. Denne funksjonen innebærer at både utgående og inngående betalinger i kø avregnes mellom bankene. Betalingene blir gjort opp dersom hver bank samlet sett har dekning for sine betalinger. Køordningen i NBO gir også bankene mulighet for å omprioritere mellom sine betalinger, slik at et større antall betalinger kan gjøres opp med bruk av tilgjengelig likviditet.

Betalingsoppgjør skjer både i Norges Bank og i private oppgjørsbanker. I 2012 var DNB Bank ASA og SpareBank 1 SMN oppgjørsbanker for de fleste mindre og noen mellomstore banker. I tillegg var Danske Bank og Skandinaviska Enskilda

Oppgjør på flere nivåer

I bankenes felles avtale- og regelverk for avregning og oppgjør klassifiseres bankene i nivå 1 og nivå 2. Banker på nivå 1 gjør opp sine posisjoner i NICS Netto i Norges Banks oppgjørssystem. Banker på nivå 2 gjør opp sine posisjoner i en privat oppgjørsbank.

Betalinger mellom en bank på nivå 1 og en bank på nivå 2 gjøres opp ved at betalingene inngår i posisjonen som den private oppgjørsbanken har i oppgjøret av NICS Netto i Norges Bank. Dette gjelder også betalinger mellom banker som benytter ulike oppgjørsbanker på nivå 2.

Betalinger mellom to banker på nivå 2, eller mellom bank på nivå 1 og bank på nivå 2, kan også gjøres opp enkeltvis i Norges Banks oppgjørssystem.

Oppgjørsbanker for betalinger gjennom NICS med antall deltakere per 31.12.2012.

Norges Bank	22
DNB Bank ASA	100
SpareBank 1 SMN	11
Skandinaviska Enskilda Banken	1
Danske Bank	1
Sum	135

I tillegg deltar Netfonds Bank AS i verdipapiroppgjøret (VPO) i NBO, men ikke i andre betalingsoppgjør i Norges Bank eller avregningen i NICS.

Banken oppgjørsbank for én bank hver. Se rammen som omtaler betalingsoppgjør på flere nivåer.

2.2 Sentrale aktører og funksjoner for oppgjør i Norges Bank

Norges Banks oppgjørssystem (NBO) er kjernen i systemene for avregning og oppgjør av betalinger i Norge. I dette interbanksystemet skjer oppgjør av betalinger med endelig virkning mellom banker, mellom banker og Norges Bank og mellom banker og staten.

Bankene kan sende betalingsoppdrag til oppgjør i NBO via hovedkanalen SWIFT, NBO Online eller via bankenes felles-system NICS.

SWIFT er et sikret internasjonalt kommunikasjonsnettverk for finansielle meldinger og betalingsoppdrag. Dette er hovedløsningen for bankenes og andre aktørers kommunikasjon med NBO. Se ramme om SWIFT.

NBO Online er en nettbanklignende løsning som bankene kan benytte til å hente informasjon fra sin konto i NBO og til å registrere betalingsoppdrag. Bankene har tilgang til NBO Online via en kommunikasjonsløsning for bankene i selskapet Nets Norge Infrastruktur AS, direkte til Norges Banks driftsløsning for NBO eller via SWIFT (SWIFTNet Browse).

Norwegian Interbank Clearing System (NICS) avregner betalinger mellom bankene og videresender nettoposisjonene til oppgjørsbank. Enkeltbetalinger over 25 millioner kroner sendes enkeltvis til oppgjør i NBO. NICS eies av bankene og driftstjenestene for NICS leveres av Nets Norge Infrastruktur AS.

Verdipapirsentralen ASA (VPS) fører det sentrale rettighetsregisteret for verdipapirer i Norge og registrerer handler med verdipapirer. VPS kontrollerer at verdipapirene er registrert på selgers eller meglers konto og beregner netto pengeposisjon for handlene for hver deltaker og for hver bank som deltar i pengeoppkjøret (likviditetsbank) i verdipapiroppkjøret (VPO). Pengeposisjonene for bankene inngår i en avregning som sendes til NBO for oppgjør to ganger om dagen. Etter oppkjøret i NBO overføres rettighetene til verdipapirene fra selgers til kjøpers verdipapirkonto i VPS.

Oslo Clearing ASA (OC) beregner bankenes posisjoner i handelen med finansielle derivater og bankenes posisjoner

Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - SWIFT

SWIFT er et verdensomspennende nettverk for overføring av meldinger med finansiell informasjon, spesielt mellom aktørene i finansmarkedene. Nettverket og de standardene som benyttes kontrolleres av selskapet S.W.I.F.T. SCRL som har hovedkontor i Belgia og betjener mer enn 10 000 finansinstitusjoner i 212 land.

SWIFT-meldinger benyttes både til å autorisere betalingsoppdrag og til å sende annen finansiell informasjon.

Norges Bank har inngått flere avtaler med S.W.I.F.T. SCRL om de systemløsningene banken bruker.

Norges Bank er representert i styret for den norske brukergruppen for SWIFT.

knyttet til bruken av låneordningen for verdipapirer i VPS. Oslo Clearing sender hver dag én derivatavregning og én avregning for låneordningen for verdipapirer til oppgjør i Norges Bank. Oslo Clearing er også sentral motpart i handelen med aksjer på Oslo Børs. Se nærmere omtale av derivatoppgjør i rammen på side 7. I 2012 gjennomførte Oslo Clearing en endring av sin oppgjørsmodell. Dette medførte at antallet banker som deltar i disse oppkjørene, ble redusert fra ni til to. DNB Bank og Danske Bank er nå oppgjørsbanker i NBO for disse avregningene.

Continuous Linked Settlement (CLS) er et internasjonalt system for oppgjør av handler med valuta. Bankene som benytter CLS til oppgjør i norske kroner, foretar innbetalinger til og mottar utbetalinger fra CLS via CLS Banks konto i NBO.

Scandinavian Cash Pool (SCP) er en ordning der banker med konto i Norges Bank, Sveriges riksbank eller Danmarks Nationalbank kan benytte innskudd i disse sentralbankene som sikkerhet for lån gjennom dagen i en annen av de tre

sentralbankene. Se nærmere omtale av SCP avsnitt 2.13.

2.3 Driftsmønsteret for Norges Banks oppgjørssystem

Norges Bank fastsetter driftsmønsteret for NBO. Vesentlige endringer forelegges bankene til uttalelse på forhånd. Endringer kunngjøres ved rundskriv med én måneds varsel. Driftsmønsteret er tilgjengelig fra Norges Banks internettsider.

NBO er åpent for oppgjør alle oppgjørsdager fra kl. 05:30 om morgenen til kl. 16:35 om ettermiddagen. Oppgjørsdager er hver av ukedagene fra og med mandag til og med fredag, med unntak av helligdager, offentlige høytidsdager og julaften. Det er mulig å sende inn betalingsoppdrag også utenom åpningstiden. Slike oppdrag vil bli gjort opp så snart NBO er åpent for oppgjør.

NBO Online, som gir bankene innsyn i egen konto og kan benyttes til å registrere betalingsoppdrag, er normalt tilgjengelig hele døgnet alle dager. Betalingsoppdrag via NBO Online vil bli gjort opp innenfor åpningstiden til NBO.

Når NBO åpner for oppgjør av dagens betalinger, posteres først renter på innskudd og renter på eventuelle døgnlån (D-lån) over natten. Deretter gjøres betalinger opp i den rekkefølge de er mottatt i NBO.

Avregninger fra NICS

Etter at NICS i oktober innførte en ny daglig avregning om formiddagen, mottar Norges Bank hver dag fire avregninger fra NICS for oppgjør i NBO. Den første daglige avregningen (morgenavregningen) blir normalt mottatt ca. kl. 05:40. Den nye andre daglige avregningen fra NICS (formiddagsavregningen) blir normalt mottatt ca. kl. 11:05. Den tredje avregningen (ettermiddagsavregningen) blir normalt mottatt ca. kl. 13:35 og dagens fjerde og siste avregning (sluttavreg-

Verdipapiroppgjør

Handler i verdipapirer avregnes i Verdipapirsentralen (VPS) på grunnlag av informasjon fra kontoførere. VPS kontrollerer beholdningen av verdipapirer og beregner netto betalingsposisjon for hver deltaker og for hver bank. Bankenes betalingsposisjoner i verdipapiroppgjøret (VPO) sendes fra VPS til Norges Bank for oppgjør på bankenes underkontoer for verdipapiroppgjør i NBO. Hver bank som deltar i VPO, kan hente informasjon fra VPS om sin beregnede betalingsposisjon. Bankene setter normalt av faste beløp til hvert oppgjør på sin underkonto i NBO.

Derivatoppgjør mv.

Terminforretninger og opsjoner

Oslo Clearing oversender hver dag en derivatavregning til oppgjør i NBO. I denne avregningen inngår betalinger av premier og marginer knyttet til terminforretninger (futures) og opsjoner.

Låneordningen for verdipapiroppgjøret

For å effektivisere verdipapiroppgjøret, kan en deltaker låne aksjer av en annen deltaker i VPO. Deltakeren som låner aksjen, betaler et beløp til Oslo Clearing tilsvarende aksjens verdi. Gjennom oppgjøret av låneordningen betaler Oslo Clearing dette beløpet til utlåner av aksjen.

Sentral motpart

En sentral motpart i handel med finansielle instrumenter trer inn i handelen mellom kjøper og selger. Den sentrale motparten har risikoen for handelen fra den er avtalt til den er gjennomført.

Opgjør i sentralbankpenger og tilgang til konto med låneadgang bidrar til økt forutsigbarhet for deltakerne og større robusthet i oppgjør av slike handler. Dette styrker den finansielle stabiliteten. Norges Bank har derfor åpnet for at sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter kan ha konto og oppgjør i NBO. Sentral motpart med slik konto kan oppta lån gjennom dagen mot godkjent sikkerhet.

ningen) mottas normalt ca. kl. 15:35. Se omtale av nettooppgjør i avsnitt 2.11.

Dersom en eller flere banker ikke har dekning for sin netto betalingsposisjon i en avregning, vil denne ikke bli gjort opp i NBO. Dette vil føre til forsinkelser i hele betalingssystemet. Det er derfor innført

frister for når NICS Netto skal avvises i NBO, slik at NICS kan beregne en ny avregning uten den eller de bankene som mangler dekning. I samråd med NICS er disse fristene fastsatt til henholdsvis kl. 08:00, kl. 12:00, kl. 14:30 og kl. 16:00 for de fire daglige avregningene.

Bankene kan sende betalingsoppdrag enkeltvis til NBO på to forskjellige måter via NICS. Betalingsoppdrag i NIBE-format² over 25 millioner kroner konverteres til SWIFT-format i NICS og videresendes enkeltvis til NBO for oppgjør. Betalingsoppdrag via SWIFT under 25 millioner kroner som er særskilt merket, videresendes også fra NICS til NBO for oppgjør enkeltvis. Se omtale av bruttooppgjør i avsnitt 2.11.

Verdipapiroppgjør

Banker som deltar i verdipapiroppgjøret (VPO) for egen del eller på vegne av verdipapirforetak, må innen kl. 06:00 (VPO 1) og kl. 12:00 (VPO 2) ha innskudd på sin særskilte underkonto for verdipapiroppgjør i NBO (VPO LOM). Innskuddene på hver konto blir låst på disse tidspunktene på grunnlag av en melding fra VPS til NBO. Informasjon om innskuddene overføres fra NBO til VPS som benytter innskuddene som pengegrense for hver bank i avregningen for VPO. Innskudd kan derfor ikke disponeres av banken i tidsrommet fra innbetalingsfristen og frem til VPO er gjennomført i NBO. Se ramme på side 7.

Av hensyn til mulige forsinkelser i VPO, er det også fastsatt tidspunkter for når bankene tidligst kan tilbakeføre innestående på sine underkontoer i de tilfeller VPO ikke er gjennomført. Disse fristene er kl. 06:55 for VPO1 og kl. 12:30 for VPO2.

---

² NIBE: Norsk interbank standard basert på EDIFACT. Standard for betalingsmeldinger i banknæringen i Norge.

For å gi forutsigbarhet ved større feil og forsinkelser i VPO, har Norges Bank innført frister i NBO for gjennomføringen av VPO1 kl. 09:45 og VPO2 kl. 14:00. Dersom VPO ikke blir gjort opp innen disse tidspunktene, vil innestående på bankenes underkontoer for VPO gjøres disponible for bankene. VPS vil overføre alle handler som inngår i den aktuelle avregningen til neste avregning.

2.4 Overføringer til NBO

Norges Bank mottar betalingsoppdrag fra bankene til oppgjør i NBO via SWIFT eller via den nettbanklignende løsningen NBO Online.

Norges Bank har opprettet en egen lukket brukergruppe (Closed User Group - CUG) for alle banker som bruker SWIFT og som har konto i Norges Bank. Overføringene fra NICS til NBO av både NICS Netto og enkeltbetalinger skjer med bruk av SWIFT. Betalingsoppdragene relatert til CLS sendes direkte til Norges Bank via SWIFT. I 2012 brukte i alt 21 banker SWIFT-nettverket for innsending av betalingsoppdrag til NBO via NICS. Alle disse bankene sendte også betalingsoppdrag via SWIFT direkte til NBO. I tillegg er det fem banker som ikke sender betalingsoppdrag via SWIFT til NICS, men bare direkte til Norges Bank. Det er dermed i alt 26 banker som deltar i den lukkede brukergruppen for SWIFT i NBO.

NBO Online benyttes som ordinær løsning for innsending av betalingsoppdrag fra banker som ikke bruker SWIFT, og som beredskapsløsning for bankene som bruker SWIFT. Manuelle oppgjørsrutiner basert på betalingsoppdrag med for eksempel telefaks, vil bare kunne benyttes som reserveløsning etter godkjenning av Norges Bank.

De daglige avregningene fra Verdipapirsentralen og Oslo Clearing oversendes til oppgjør i NBO via SWIFT. Oversendel-

sene inneholder netto betalingsposisjon for hver deltaker.

2.5 Samarbeidsordninger

NBO Brukerforum

Brukerforumet ble opprettet i 2009 og er Norges Banks hovedkontakt mot bankene i spørsmål som gjelder drift og utvikling av oppgjørssystemet. Mandatet for forumet er å drøfte praktiske forhold ved oppgjørssystemet, systemets funksjonalitet, brukervennlighet, aktuelle endringer i bruken av systemet, innføring av relevante standarder i Norge og aktuelle forhold for videreutvikling.

Bankene har oppnevnt representanter fra ulike deler av banknæringen. I 2012 var det tre møter i brukerforumet. Blant de temaene som ble behandlet, var informasjon om endringer i regelverk for sikkerhet for lån, erfaringer med det nye likviditetsstyringssystemet, innspill fra bankene om ønsker og behov for ny funksjonalitet, priser i NBO. I tillegg informeres det fast om omsetning, driftsstabilitet, driftshendelser og planlagte endringer i NICS, NBO og hos bankene.

Nordisk forum³

Forumet er et samarbeidsorgan mellom fire av de nordiske sentralbankene om betalingsoppgjør og sikkerhet for lån. Sentralbankene i Danmark, Island, Norge og Sverige deltar i forumet.

Hensikten med forumet er å utveksle erfaringer fra systemer og rutiner i oppgjørssystemene og ordningene med sikkerhet for lån. Dette gjelder blant annet forholdet til brukerne av systemene og spørsmål som omhandler kostnader og priser i oppgjørssystemene. I 2012 har forumet blant annet drøftet spørsmål om regelverk for sikkerhet for lån og prosesser for å skifte ut systemer for bankenes pant-

settelse for lån og kjernesystem for betalingsoppgjør i sentralbankene.

Sveriges riksbank og Norges Bank har dessuten benyttet forumet til å drøfte erfaringene med systemløsningen for oppgjørssystemet fra den felles leverandøren, herunder tiltak for å forbedre kvaliteten og effektivisere oppfølgingen av leveransene.

Perago rådgivende forum

Systemløsningen for Norges Banks oppgjørssystem er utviklet av det sørafrikanske selskapet Perago. Perago eies av det italienske selskapet SIA S.p.A. som er Norges Banks avtalepart for leveransen av systemløsningen. Perago har etablert et rådgivende forum som støtte i videreutviklingen av systemløsningen som benyttes av flere sentralbanker. Norges Bank deltar i dette forumet som hadde ett møte i 2012.

Target2-Securities

Target2-Securities (T2S) er et planlagt nytt oppgjørssystem for verdipapirhandler i euro og enkelte andre valutaer. Se ramme. I 2010 innledet Norges Bank forhandlinger med Den europeiske sentralbanken (ESB) om deltagelse i T2S i samarbeid med sentralbankene i Storbritannia, Danmark, Island, Polen, Sveits og Sverige. I 2011 trakk sentralbankene i Polen, Storbritannia og Sveits seg fra forhandlingene. Forhandlingene om deltagelse i T2S ble sluttført i første kvartal 2012. Planen er å sette T2S i drift i 2015.

Spørsmålet om norsk deltagelse i T2S ble i 2011 sendt på høring til de sentrale aktørene i det norske finansmarkedet. Det fremgår av høringsuttalelsene at aktørene er positive til T2S og norsk deltagelse. De anbefalte likevel å vente med å innføre oppgjør i norske kroner i T2S. Norges Bank valgte å ikke undertegne avtalen med ESB i 2012, men i stedet følge utviklingen

³ Nordisk forum: «Nordic Forum for RTGS and Collateral Management»

av det nye oppgjørssystemet og eventuelt vurdere tilknytning på et senere tidspunkt.

2.6 Deltakelse i NBO

Alle banker i Norge kan ha konto i Norges Bank. For å ha konto og delta i betalingsoppgjørene må en bank inngå avtale om kontohold, oppgjør og pantsettelse. Ved utgangen av 2012 hadde 130 banker konto i Norges Bank. Dette er én mer enn ved utgangen av 2011. I tillegg hadde fire banker avtale om beredskapskonto ved utgangen av 2012.

I løpet av 2012 har én bank avsluttet sitt kontohold i NBO på grunn av fusjon med annen bank. Én stor utenlandsk bank åpnet konto, og én bank endret sitt avtaleforhold fra beredskapskonto til ordinær konto. CLS Bank var fortsatt eneste deltaker i NBO uten etablert forretningssted i Norge. Se omtale av CLS i avsnitt 2.14.

Den internasjonale oppgjørsbanken (BIS) og sentralbankene i Egypt og Slovakia hadde også konto i Norges Bank ved utgangen av 2012.

Ved utgangen av 2012 deltok 22 banker i oppgjøret av NICS Netto i NBO. Dette er én mer enn ved utgangen av 2011 som følge av at en bank endret status i NICS fra nivå 2 til nivå 1.

I verdipapiroppgjøret (VPO) var det 20 deltakere ved utgangen av 2012, herunder Oslo Clearing som sentral motpart og Norges Bank. Dette er samme antall som ved utgangen av 2011.

Oslo Clearing og to banker har avtale om deltakelse i derivatoppgjøret i NBO. Dette er en nedgang med syv deltakere. Endringen skyldes en endring i oppgjørsmodellen i Oslo Clearing. Oslo Clearings kontohold i NBO gir tilgang til innskudd og lån mot godkjent sikkerhet gjennom dagen, men det skal ikke være innestående på kontoen over natten.

Ny felleseuropeisk løsning for oppgjør av verdipapirhandler - Target2-Securities

Target2-Securities (T2S) er et planlagt nytt oppgjørssystem for handel med verdipapirer i Europa. Utviklingen av ny IT-plattform for oppgjørssystemet skjer innenfor et prosjekt som ledes av Den europeiske sentralbanken (ESB). Hensikten med den nye løsningen er å forenkle oppgjør av handler i verdipapirer på tvers av landegrensene i Europa. Handlene skal gjøres opp i sentralbankpenger.

Verdipapirsentraler og sentralbanker fra alle land i Europa er invitert til å delta i T2S med oppgjør av verdipapirer utstedt i euro og andre europeiske valutaer.

Norges Bank forhandlet med Eurosystemet om deltakelse i T2S fra juli 2010 til februar 2012. For å delta i T2S tok Norges Bank forbehold om at aktørene i det norske markedet ønsker norsk deltakelse. Videre forutsatte Norges Bank at minst én verdipapirsentral deltar i T2S med verdipapiroppgjør i norske kroner. For tiden er det bare Verdipapirsentralen (VPS) som forestår kroneoppgjør av handel med verdipapirer.

I Norge ble det opprettet en nasjonal brukergruppe for T2S under ledelse av Norges Bank og med bred deltagelse fra markedsaktører og VPS. Finanstilsynet deltok som observatør i gruppen. Brukergruppen avsluttet sitt arbeid i 2012.

2.7 Priser i NBO

Kostnadene til kontoholds- og oppgjørstjenester i Norges Bank dekkes gjennom årlige priser i NBO. Det er lagt til grunn at inntektene skal dekke to tredjedeler av de samlede kostnadene for innføring og drift av oppgjørssystemet. En tredjedel av kostnadene dekkes av Norges Bank.

Prisene er tilpasset den kostnadmessige strukturen og kostnadsnivået for oppgjørstjenestene. Bankene betaler for oppgjørstjenester og tjenestene med pantsettelse av verdipapirer som sikkerhet for lån. Prisene er i hovedsak faste og knyttet til bankenes tilgang til ulike funksjoner i oppgjørssystemet. Se ramme på side 11.

Prisene for 2012 ble noe økt fra 2011 for å dekke en beregnet økning i kostnadene med om lag én million kroner. I 2012 betalte bankene i alt 55,6 millioner kroner.

2.8 Omsetning i NBO

Den daglige omsetningen i NBO i 2012 var i gjennomsnitt ca. 216 milliarder kroner. Dette er høyere enn i de foregående tre årene da den gjennomsnittlige daglige omsetningen var i området 176 – 187 milliarder kroner.

I 2012 var det høyest omsetning i juni med 252 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, og lavest omsetning i oktober med 179 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag. Utviklingen i omsetningen i NBO de fire siste årene er vist i figur 2.1.

Omsetningen i fjerde kvartal 2012 var 11 prosent lavere enn for tilsvarende periode i 2011. Den økte omsetningen de første ni månedene skyldtes i stor grad flere enkeltbetalinger via NICS og Norges Banks bruk av likviditetspolitiske virkemidler.

I tallene for omsetning i NBO inngår blant annet overføringene mellom Norges Bank og bankene som følge av bruken av likviditetspolitiske virkemidler. I 2012 avholdt Norges Bank 66 auksjoner av lån med fast løpetid (F-lån), med aksepterte bud for til sammen 1 124 milliarder kroner. Videre ble det avholdt 45 auksjoner av innskudd med fast løpetid (F-innskudd), med aksepterte bud for til sammen vel 1 009 milliarder kroner. Til sammenligning avholdt Norges Bank i 2011 20 F-låns-auksjoner med aksepterte bud for til sammen 329 milliarder kroner og 30 F-innskuddsauksjoner med aksepterte bud på til sammen 728 milliarder kroner. I 2011 ble F-innskudd kun tilbudt i fjerde kvartal.

Kostnadsstruktur og priser i NBO

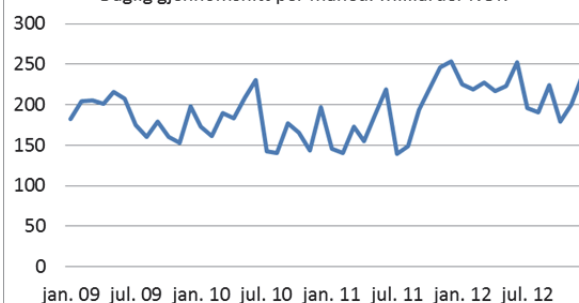
Alle deltakers kontohold i NBO er basert på bruk av hovedsystemene for kontohold og realtidsoppgjør, kommunikasjonsløsningene via SWIFT og NBO Online, samt ordningen med sikkerhet for lån i Norges Bank.

Kostnadene for disse systemene er i all hovedsak faste. Unntak fra dette er behandling av søknader om nytt pant, registrering av endringer i pantsettelse og bruk av verdipapirregister i utlandet.

De faste prisene for NBO er delt inn etter hvilke systemer og funksjoner som benyttes. Det er egne faste priser for deltakelse i verdipapiroppgjøret og bruk av verdipapirregister i utlandet. Det er ikke enhetspriser for betalingsoppdrag. Derimot er det variable priser for behandling av søknader om pant og endring av beholdning av pant.

Prisene fastsettes for ett år av gangen og kunnngjøres ved rundskriv fra Norges Bank senest to måneder før de trer i kraft.

Figur 2.1. Omsetning i NBO 2009-2012.
Daglig gjennomsnitt per måned. Milliarder NOK

Omsetningstall i NBO

Omsetningen i NBO defineres som summen av alle betalingsoppdrag som gjøres opp i NBO i løpet av et gitt tidsrom. For både bruttooppgjør og nettooppgjør regnes kun den ene siden av en betaling.

Nettoppgjør gjennomføres som et samtidig oppgjør av enkeltbetalinger, hvor hver enkelt banks debet- eller kreditposisjon gjøres opp mot en mellomregningskonto. Den ene siden av betalinger på mellomregningskontoen er således inkludert i omsetningstallene.

2.9 Dager med stor omsetning i NBO

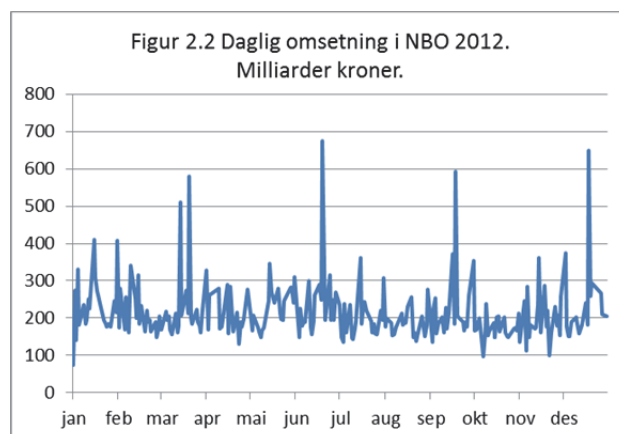
Den daglige omsetningen i NBO varierer mye, og enkelte dager er omsetningen svært høy. Se figur 2.2.

I 2012, som i de tre foregående årene, var det høy omsetning i NBO på dager med forfall og emisjon av statspapirer på de såkalte IMM-dagene⁴. Dette skyldtes de kvartalsvise forfallene og emisjonene innenfor bytteordningen mellom statskassveksler og obligasjoner med fortrinnsrett (rullering). Rulleringene skjer med store beløp som inngår i flere oppgjør samme dag. Dette bidrar til ekstra høy omsetning i NBO. Utbetalingene ved forfall av statspapirer skjer gjennom oppgjøret av NICS Netto, mens innbetalingene ved emisjoner av nye statspapirer inngår i verdipapir-oppgjøret (VPO). Videre salg av statspapirer mellom deltagerne i VPO bidrar også til at nettoposisjonene i VPO blir høyere på dager med emisjon av statspapirer.

I 2012 var omsetningen i NBO på IMM-dagene henholdsvis 580 (21. mars), 674 (20. juni), 592 (19. september) og 649 (19. desember) milliarder kroner. Det var også stor omsetning 15. mars med 511 milliarder kroner som følge av skatteforfall, innbetaling av F-innskudd og utbetaling av nye F-lån. Se figur 2.2.

Innbetaling av petroleumsskatter på forfallsdatoene 1. februar, 2. april, 1. juni, 1. august, 1. oktober og 3. desember bidro til høyere omsetning i NBO. Forfallsdager for øvrige skatte- og avgiftsbetalinger utenom petroleumsskatter påvirket også omsetningen i NBO. For eksempel forfaller merverdiavgift til betaling den 10. i månedene februar, april, juni, september og desember.

⁴ IMM: International Money Market. IMM-dager: Tredje onsdag i mars, juni, september og desember. Vanlig brukte forfallsdager i pengemarkedet.

Utbetaling og tilbakebetaling av lån med fast løpetid (F-lån), samt Norges Banks tiltak for å redusere mengden av reserver i banksystemet (F-innskudd), bidrar også til høyere omsetning i NBO.

2.10 Omsetning gjennom dagen

Gjennomsnittlig omsetning i verdi og volum per time gjennom dagen i 2011 og 2012 vises i figur 2.3. Omsetningen frem til kl. 06:30 består i hovedsak av morgenavregningen fra NICS, første verdipapir-oppgjør og betalinger mottatt før oppgjørsdag, inklusive forfall av F-lån og F-innskudd. I 2012 utgjorde CLS-oppgjør 55 prosent av omsetningsverdien og 40 prosent av antallet betalingsoppgjør i tidsrommet kl. 06:30-11:30. Bankenes avtale seg imellom om koordinert transaksjonsutveksling ca. kl. 13:00 medfører høy omsetning i tidsrommet kl. 12:30-13:30. Mellom kl. 13:30 og kl. 15:30 er de fleste betalinger bruttooppgjør via NICS, ettermiddagsavregningen fra NICS og nye F-lån eller F-innskudd som betales ca. kl. 15:30. Disse oppgjørene påvirker omsetningen i tidsrommene kl. 14:30-15:30 og kl. 15:30-16:35. I tidsrommet kl. 15:30-16:35 utgjør omsetningen sluttavregningen fra NICS, lån mellom banker og betalinger relatert til kontoholdet for staten.

2.11 Ulike typer oppgjør

Bruttooppgjør

Bruttooppgjør er betalingsoppdrag som gjøres opp enkeltvis i Norges Bank. Disse utgjør i verdi det meste av omsetningen i NBO. I 2012 var gjennomsnittlig verdi av daglige bruttooppgjør i NBO 189 milliarder kroner. Dette er en økning fra 165 milliarder kroner per dag i 2011. Figur 2.4 viser utviklingen i 2012 for bruttooppgjørene i Norges Bank målt som daglig gjennomsnitt per måned.

Alle betalinger over 25 millioner kroner som sendes gjennom NICS, videresendes til oppgjør i Norges Bank enkeltvis.

Gjennomsnittlig antall enkeltbetalinger til oppgjør i NBO var 1 278 per dag i 2012, en økning på nærmere 140 betalinger per dag i gjennomsnitt fra 2011. Økningen skyldtes blant annet ny deltaker i NBO fra april 2012, økning i enkeltbetalinger gjennom NICS, innføring av et fjerde daglig oppgjør av NICS Netto fra oktober 2012 og at F-innskudd igjen er tatt i bruk i likviditetspolitikken.

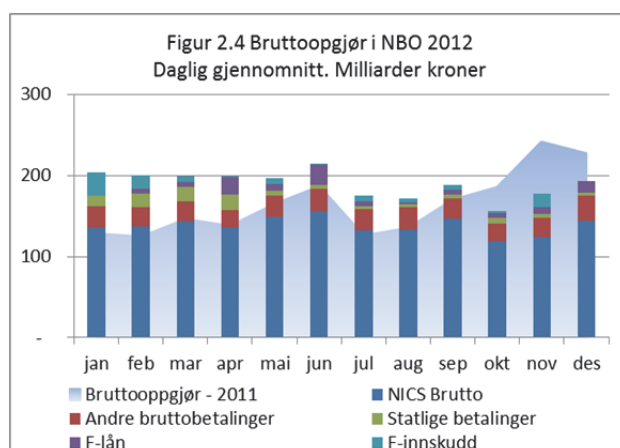
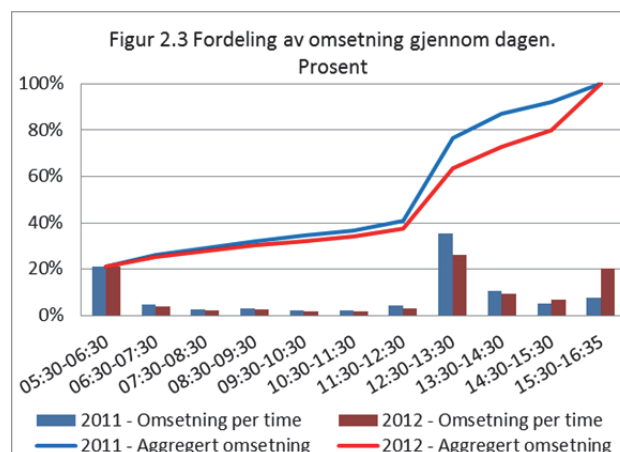
Nettoppgjør

Nettoppgjørene i 2012 viser som i tidligere år sesongmessig høy omsetning i juni og desember, mens omsetningen var lav i sommermånedene juli og august.

I 2012 utgjorde daglig gjennomsnitt av alle nettoppgjørene i NBO 26 milliarder kroner, mot 22 og 27 milliarder kroner i 2011 og 2010. I figur 2.5 vises omsetningen som daglig gjennomsnitt per måned for de ulike avregningene som gjøres opp i NBO. Fra 12. oktober ble det innført et fjerde daglig oppgjør av NICS Netto ca. kl. 11:05 (formiddagsoppgjøret).

Nettingeffekten

Summen av nettoposisjonene som gjøres opp i NBO er vesentlig lavere enn summen av enkeltbetalingene som inngår i avreg-

Nettoppgjør og nettingeffekt

Avregningsentraler, som NICS Drift og VPS, summerer opp enkeltbetalinger fra og til hver deltaker for å beregne deltakerens samlede betalingsposisjon mot de øvrige deltakerne. Disse netto betalingsposisjonene gjøres opp i en oppgjørsbank.

Med *nettingeffekt* menes hvor mye lavere summen av de posisjonene i en avregning som gjøres opp i oppgjørsbanken er, sammenlignet med summen av enkeltbetalingene som inngår i avregningen.

Nettoppgjørene i Norges Bank omfatter NICS Netto, verdipapiroppgjøret (VPO) fra VPS og derivatoppgjøret fra Oslo Clearing.

En stor del av bankenes valutahandler gjøres opp i CLS som er et internasjonalt system for oppgjør av slike handler. Oppgjørene gjennomføres på grunnlag av nettoposisjoner for hver bank. Nettoposisjonene i kroner gjøres opp i NBO enkeltvis som bruttooppgjør. Det er en betydelig nettingeffekt i disse oppgjørene. Se nærmere om CLS i eget avsnitt.

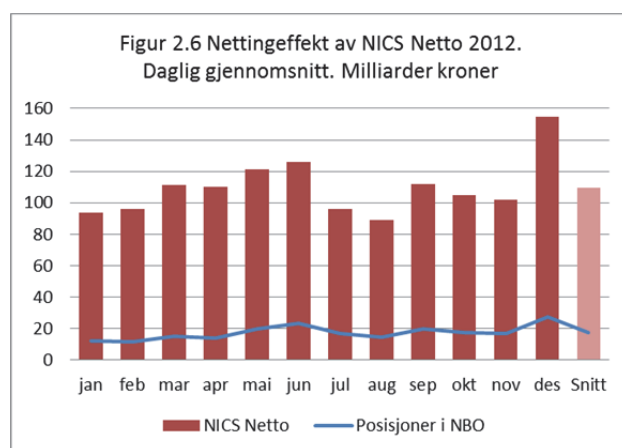
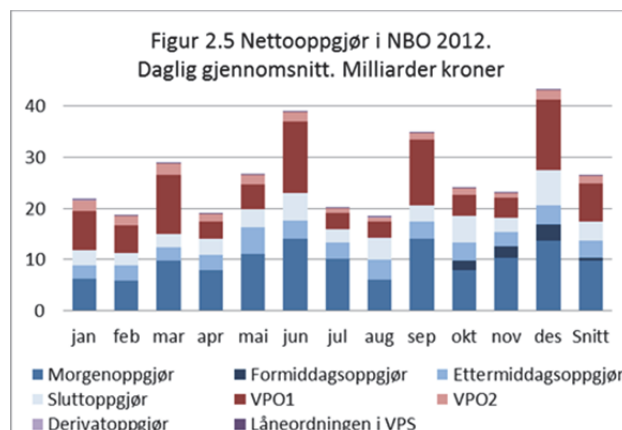

ningene i NICS, Verdipapirsentralen og Oslo Clearing. Forskjellen mellom summen av betalingene som inngår i en avregning og de netto betalingsposisjonene som gjøres opp, utgjør nettingeffekten i avregningen. Se rammen på side 13.

Nettingeffekten i NICS Netto fremgår av figur 2.6. Figuren viser verdien av alle betalinger som inngår i NICS Netto og verdien av de nettoposisjonene som gjøres opp i Norges Bank som daglig gjennomsnitt per måned. Gjennomsnittlig omsetning per dag for NICS Netto i 2012 var 110 milliarder kroner i NICS, mens det i NBO var en omsetning i oppgjørene av denne avregningen på 17,3 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag. Dette gir en nettingeffekt på vel 84 prosent. I 2011 var total brutto omsetning i NICS Netto 102 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag, mens omsetningen i NBO var 12,5 milliarder kroner, som ga en nettingeffekt på nesten 88 prosent.

I verdipapiroppgjøret var verdien av handler i verdipapirer 45,5 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag i 2012. Dette er en reduksjon fra 60 milliarder kroner per dag i 2011. Handler med Oslo Clearing som sentral motpart er ikke med i disse tallene. Ifølge VPS har reduksjonen i oppgjørsverdi sammenheng med lavere aktivitet på Oslo Børs.

I 2012 var omsetningen i NBO av de to daglige verdipapiroppgjørene i gjennomsnitt 4,4 milliarder kroner per dag når omsetningen på mellomregningskonto ikke regnes med. Se ramme om omsetningstall i NBO på side 11. Dette gir en nettingeffekt på ca. 90 prosent. I 2011 var tilsvarende omsetning i NBO for de to daglige verdipapiroppgjørene 4,5 milliarder kroner i gjennomsnitt per dag med en nettingeffekt på om lag 93 prosent. Dersom omsetning på mellomregningskonto ikke trekkes fra omsetningen i verdipapiroppgjøret, utgjorde nettingeffekten 81 prosent for 2012 og 85 prosent for 2011.

2.12 Innskudd og lån

Innskudd over natten

I henhold til Norges Banks system for styring av bankenes reserver får bankene bare forrentet innskudd innenfor en viss kvote (folioinnskudd) til styringsrenten. Innskudd utover kvoten (reserveinnskudd) forrentes til en lavere rentesats. Se rammen på side 15.

Bankenes samlede innskudd på konto i NBO i 2012 var høyest den 28. september med ca. 44 milliarder kroner og lavest den 1. juni med ca. 17 milliarder kroner. Ved utgangen av 2012 utgjorde bankenes samlede innskudd i Norges Bank 35,2 milliarder kroner.

I 2012 hadde i gjennomsnitt 31 banker hver dag innskudd til den lavere reserve- renten. De samlede reserveinnskuddene utgjorde i 2012 i daglig gjennomsnitt noe over 1,3 milliarder kroner. Ved utgangen

av 2012 hadde 67 banker innskudd over kvoten på til sammen 7,3 milliarder kroner. Dette er en økning i forhold til utgangen av 2011 da 44 banker hadde innskudd utover kvoten på til sammen 4,9 milliarder kroner.

Høye reserveinnskudd ved kvartalsskifter har sammenheng med kvartalsvis målepunkt for kapitaldekningskrav. Fordringer i form av utlån i interbankmarkedet har en høyere risikovekt enn innskudd i sentralbanken. Slike utlån medfører derfor både høyere kapitalkrav og høyere avgift til Bankenes sikringsfond.

Figur 2.7 viser bankenes samlede innskudd ved dagens slutt gjennom 2011 og 2012. Den blå kurven og venstre akse viser bankenes samlede inntående til foliorenten og den røde kurven med høyre akse viser inntående til reserverenten.

D-lån over natten

Forretnings- og sparebanker med hovedsete i Norge og filialer etablert i Norge av banker og kredittinstitusjoner med hovedsete i annen stat kan ha D-lån over natten. I 2012 ble denne adgangen benyttet 23 ganger. Se figur 2.8. Største samlede D-lån over natten var ved halvårsskiftet i helgen 29. juni - 2. juli.

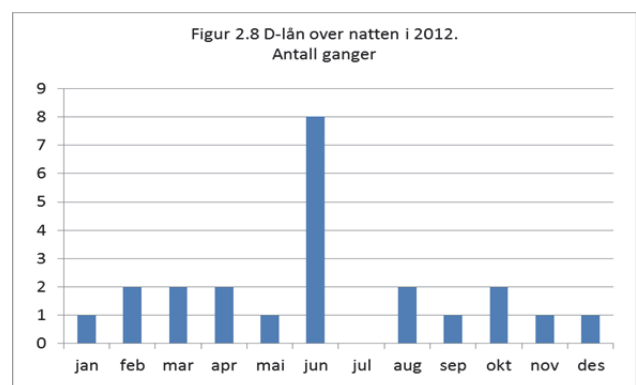
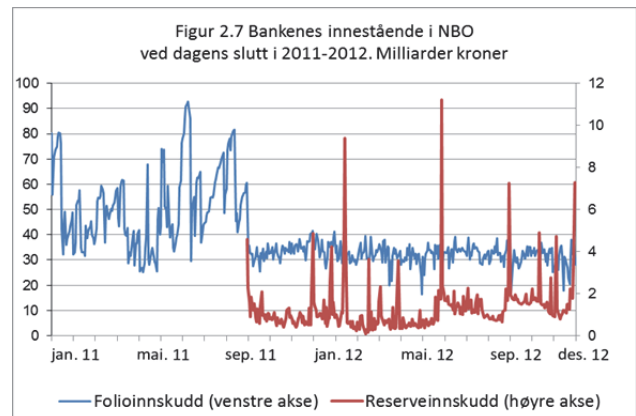
Låneadgang gjennom dagen

Dagen med største totale intradag D-lån i andre halvår 2012 var 19. november, med 46,7 milliarder kroner fordelt på 10 banker, se figur 2.9. Daglig gjennomsnitt av største totale intradag D-lån varierer stort fra dag til dag, med et gjennomsnitt per dag i andre halvår 2012 på 18,2 milliarder kroner, fordelt på i gjennomsnitt seks banker. Gjennomsnittlig tilgjengelig samlet låneadgang per dag i andre halvår 2012 var 225 milliarder kroner. Høyeste utnyttelse av samlet låneadgang var 19. november med 22,2 prosent av tilgjengelig låneadgang.

Systemet for styring av bankenes reserver

Norges Bank innførte endringer i systemet for styring av bankenes likviditet med virkning fra 3. oktober 2011. I det nye systemet får bankene forrentet bare en viss mengde innskudd – en kvote – til styringsrenten. Innskudd utover kvoten forrentes til en lavere rente, reserverenten. Bankene er delt inn i tre grupper der bankene i hver gruppe har samme kvote, med unntak av oppgjørsbanker som har større kvoter, jf. rundskriv nr. 5/3. september 2012.

Summen av bankenes kvoter, totalkvoten, er satt til 45 milliarder kroner. Norges Bank har som siktemål å holde nivået på bankenes reserver i gjennomsnitt lik 35 milliarder kroner med et intervall på ± 5 milliarder kroner rundt dette nivået. Reserverenten er satt til én prosentenheter lavere enn foliorenten.

Bruk av intradag D-lån varierer stort både fra dag til dag og gjennom dagen. Figur 2.10 viser utviklingen gjennom dagen for 19. november og 1. november som var dagene med høyeste og laveste samlede intradag D-lån i andre halvår.

2.13 Scandinavian Cash Pool

Gjennom ordningen med Scandinavian Cash Pool (SCP) har bankene mulighet til å benytte innskudd i andre skandinaviske sentralbanker som sikkerhet for lån gjennom dagen i Norges Bank. Motsatt kan innskudd i Norges Bank benyttes som sikkerhet for lån i en av de to andre sentralbankene. Lånene skal innfris innen kl. 15:00 hver dag.

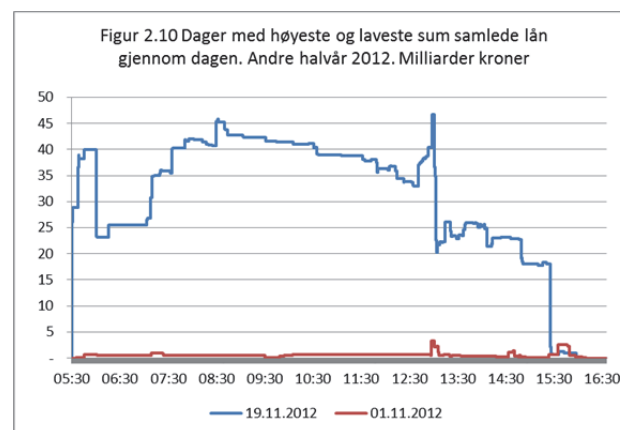
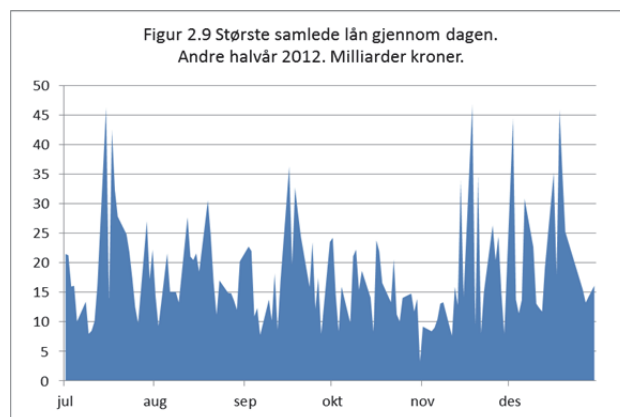
Muligheten for å øke låneadgangen i Norges Bank ved bruk av SCP benyttes daglig, i større grad enn ellers i forbindelse med emisjoner av statspapirer. I 2012 tilførte Norges Bank gjennom SCP om lag tre milliarder kroner i daglig gjennomsnitt i NBO til banker som deltar i ordningen.

I likhet med tidligere år ble muligheten for å benytte innskudd i Norges Bank som grunnlag for økt låneadgang i sentralbankene i Sverige og Danmark, benyttet i svært liten grad i 2012. Dette skjedde fra én til fem ganger per måned med beløp fra en halv til 9,5 milliarder kroner.

2.14 Continuous Linked Settlement

Formålet med det internasjonale oppgjørssystemet Continuous Linked Settlement (CLS) er å fjerne kredittrisikoen i oppgjør av handler med valuta. Dette oppnås ved at betalingene i hver valuta som inngår i en valutahandel, gjøres opp samtidig og betinget av hverandre. Antallet valutaer som gjøres opp i CLS har økt gradvis siden systemet ble innført i 2003. Fra 2011 til 2012 har det ikke vært noen endring i deltagelsen i CLS, slik at det fortsatt var 17 valutaer som deltok, herunder norske kroner. CLS har besluttet å ta med også tyrkiske lira, russiske rubler, chilenske pesos og thailandske baht, trolig fra 2013.

Ved utgangen av 2012 var det 62 direkte oppgjørsmember i CLS, én mer enn året før. Direkte oppgjørsmember har konto i én eller flere av de 17 sentral-

bankene. For oppgjør i sentralbanker der oppgjørsmedlemmene ikke selv har konto, benyttes korrespondentbanker. I 2012 var DNB Bank, Nordea Bank Norge, Danske Bank og Skandinaviska Enskilda Banken fortsatt direkte oppgjørsmember og korrespondentbanker i norske kroner.

Andre deltakere i CLS gjør opp sine handler gjennom et direkte oppgjørsmember. Slike deltakere kalles tredjeparter. Antallet tredjeparter er steget fra 4 154 ved utgangen av 2008 til over 9 000 ved utgangen av 2012. De fleste tredjeparter er mellomstore banker, industriforetak og fond med internasjonal aktivitet.

Norges Bank har varslede, kvartalsvise telefonkonferanser med CLS Bank og sentralbankene som deltar i CLS-samarbeidet. Formålet med telefonkonferansene er å utveksle erfaringer mellom sentralbankene.

De daglige innbetalingene til CLS varierer sterkt. Se figur 2.11. I 2012 var gjennom-

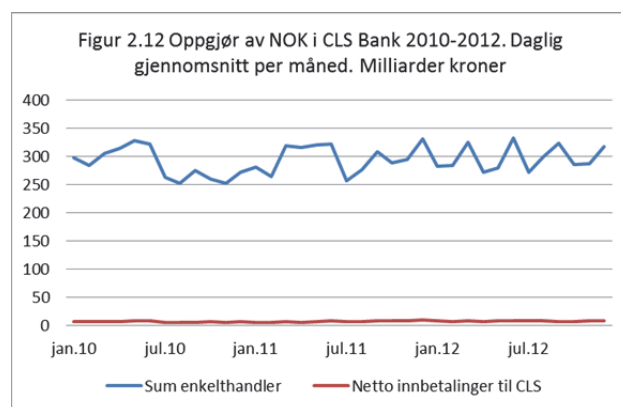
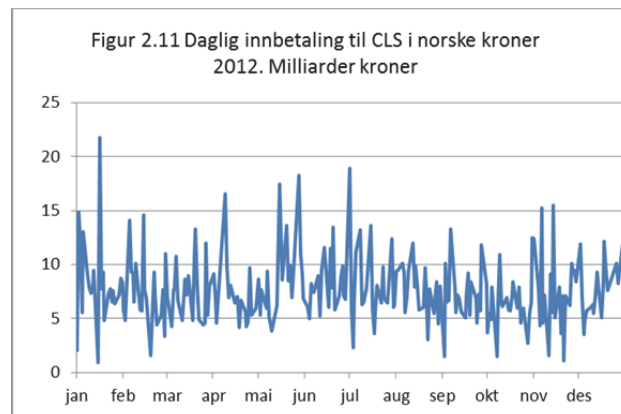
snittlig daglig innbetaling i norske kroner til CLS Bank 7,7 milliarder kroner. Dette er en økning fra 7,1 milliard i 2011. Alle innbetalinger og utbetalinger mellom direkte oppgjørsmemberer og CLS Bank skjer på grunnlag av betalingsoppdrag som sendes direkte til og fra NBO via SWIFT.

Dagene med de laveste innbetalingsbeløpene i CLS faller sammen med offentlige fridager i USA. I slike tilfeller har partene avtalt at oppgjør skal skje på første virkedag etter fridagen. Det er markedspraksis at også oppgjør dato for valutahandler som ikke involverer amerikanske dollar, forskyves i henhold til de offentlige fridagene i USA.

Daglig gjennomsnittlig brutto omsetning av norske kroner i CLS var vel 304 milliarder kroner i 2012. Netto innbetalinger til CLS i norske kroner utgjorde i 2012 i gjennomsnitt 2,4 prosent av verdien av de underliggende valuta-handlene. Dette er om lag samme andel som i de foregående årene. Det er dermed betydelig nettingeffekt i oppgjørene i CLS. Utviklingen i netto innbetaling av kroner til CLS Bank er vist i figur 2.12 for de tre siste årene. Figuren viser også utviklingen i verdien av underliggende valutahandler der norske kroner inngår.

Bruken av såkalte *inside/outside-swapper* bidrar til den høye nettingeffekten. Se rammen. I 2012 ble det i gjennomsnitt inngått 15 slike *inside/outside-swapper* per dag, det samme antallet som i 2011 og to flere per dag enn i 2010. Bruken av *inside/outside-swapper* i norske kroner har ført til at netto innbetalt beløp i 2012 og 2011 var om lag 62 prosent lavere i gjennomsnitt per dag enn netto innbetaling for swapper. Den tilsvarende reduksjonen i 2009 var 60 prosent.

CLS har satt i gang et arbeid for å forbedre reserveløsningen som benyttes ved avbrudd i de ordinære, automatiserte rutine for daglige inn- og utbetalinger.

Mekanismer for å redusere likvidetsbehovet ved oppgjør i CLS

Motregning

Inn- og utbetalinger i hver valuta motregnes slik at innbetalingene fra hver deltakerbank skjer på nettbasis. Oppgjørsmedlemmene har innbetalingsforpliktelser lik nettosummen av innbetalingsforpliktelsene for egne valutahandler og for handler som gjøres opp på vegne av tredjeparter.

Prosedyrene for inn- og utbetalinger

En banks tilgodehavende i én valuta kan benyttes som sikkerhet for oppgjør i en annen valuta. Dette gjør at CLS Bank kan begynne å betale ut for oppgjørte handler før den har mottatt alle innbetalingene.

Inside/outside-swap er en ordning hvor bankene kan handle ned sine posisjoner ved å bytte valuta innenfor CLS og bytte tilbake utenfor CLS samme dag. Bankene som deltar i ordningen, opplyser hvor høye kredittgrenser de vil gi de andre deltakerne. På bakgrunn av dette finner CLS frem til hvilke swapper en deltaker kan inngå, og mot hvilke andre deltakere, for å handle ned sin posisjon til grensen som gjelder for hver valuta.

Dagens reserveløsning er basert på bruk av telefaks og krever manuelle rutiner. Dette medfører forsinkelser i oppgjørene og risiko for feil. I den nye løsningen vil sentralbankene kunne utveksle data om inn- og utbetalinger med CLS fra en egen internettside hos CLS. CLS planlegger å ha løsningen klar for testing i løpet av sommeren 2013 med sikte på å sette den i drift i november 2013.

3 Sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank

3.1 Innledning

Banker med konto i Norges Bank kan få tilgang til lån mot å stille pant i form av verdipapirer og fondsandeler som Norges Bank har godkjent. For å ha kontohold og benytte låneordningene, må en bank inngå avtale om kontohold, oppgjør og pant.

3.2 Låneordningene

Norges Bank tilbyr bankene lån med fast løpetid (F-lån) og døgnlån (D-lån). D-lån kan ytes gjennom dagen og over natten. D-lån gjennom dagen bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene ved at bankene kan skaffe seg dekning for sine betalingsposisjoner i oppgjørene. Slike lån er rentefrie og betales normalt tilbake innen dagens slutt. Hvis lånet løper over natten, vil det bli et rentebærende D-lån.

F-lån auksjoneres av Norges Bank for å tilføre likviditet til banksystemet som ledd i gjennomføringen av pengepolitikken. Løpetiden på F-lån varierer og avhenger av likviditetssituasjonen i banksystemet.

Norges Bank krever sikkerhet i form av pant i verdipapirer og fondsandeler for både D-lån og F-lån til bankene. Samme portefølje av pant blir brukt som sikkerhet for alle lån. Se ramme for nærmere omtale av hovedtrekkene i regelverket.

3.3 Regelverket for sikkerhetsstillelse

Regelverket for sikkerhetsstillelse skal både gi Norges Bank lavest mulig risiko ved lån til bankene og legge til rette for at bankene kan ta opp lån i hensiktsmessig omfang. Risikoen begrenses ved at bare verdipapirer og fondsandeler av god kvalitet godtas som pant, og ved at låneverdien er lavere enn markedsverdien på verdipapirene (avkorting). Forskjellen

Lån i Norges Bank

Låneordningene i Norges Bank er hjemlet i *lov av 24. mai 1985 nr. 28 om Norges Bank og pengevesenet (sentralbankloven)*. Nærmere regler er fastsatt i *forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank mv. av 25.2.2009 (låneforskriften)* med senere endringer, og i Norges Banks *retningslinjer for pantsettelse av verdipapirer og fondsandeler som sikkerhet for lån i Norges Bank* som kunngjøres ved rundskriv.

Hovedtrekk i regelverket for lån i Norges Bank

Som pant for lån kan Norges Bank godta obligasjoner og sertifikater, eierandeler i verdipapirfond registrert i norsk verdipapirregister, F-innskudd i Norges Bank og innskudd i annen sentralbank.

Obligasjoner og sertifikater skal være utstedt av offentlige og private virksomheter i Norge og i utlandet. Verdipapirer utstedt av banker eller finansinstitusjoner godkjennes ikke som sikkerhet for lån, med unntak for obligasjoner med fortrinnsrett og noen andre verdipapirer med sikkerhet i eiendeler. For alle verdipapirer kreves at de ikke skal være underordnet annen gjeld eller være knyttet til kredittderivater. Verdipapirene må dessuten ikke være konvertible, indekserte eller ha tak på flytende rente. Videre må papirene være registrert i et verdipapirregister etter godkjenning av Norges Bank og ha tilgjengelige kurser.

Utenlandske verdipapirer

For obligasjoner med utenlandske utstedere er det krav om kredittvurdering på minimum A fra Standard & Poor's og Fitch eller A2 fra Moody's. Det er tilstrekkelig med tilfredsstillende kredittvurdering fra én av disse. Verdipapirene skal være pålydende USD, EUR, GBP, DKK, SEK, YPN, CHF, NZD eller AUD. Det stilles også krav til hvilke land utsteder er hjemmehørende i.

Norske verdipapirer

Det kreves ikke kredittvurdering av norske verdipapirer utstedt av stat og kommune, foretak garantert av disse eller OMF med sikkerhet i bolig- eller næringseiendom som ligger i Norge. Dersom det ikke foreligger kredittvurdering, kan dette medføre at verdipapiret gis en høyere avkorting.

Avkorting

Verdien av verdipapirene blir gitt en avkorting når bankenes låneadgang beregnes. For verdipapirer som er denominert i utenlandsk valuta, er det en tilleggsavkorting på 5 prosent for valutakursrisiko. Etter 15. februar 2012 varierer avkortingssatsene mellom 1 og 32 prosent, blant annet avhengig av kredittverdigheten til utstederen.

mellom markedsverdi og låneverdi etter avkorting er vist i figur 3.1 for de fire siste årene. Denne forskjellen økte fra februar 2012 som følge av endrede regler med blant annet høyere avkortingssatser. Låneverdien av bankenes samlede pantsettelse økte i løpet av 2012 med 17 milliarder kroner til 223 milliarder kroner ved årsskiftet. Beregnet markedsverdi av pantsettelsen var 240 milliarder kroner på samme tidspunkt.

Reversering av midlertidige lettelsener og innføring av nye retningslinjer

Den 22. oktober 2009 ble de midlertidige endringene, som trådte i kraft høsten 2008, reversert med umiddelbar virkning for ny pantsettelse av verdipapirer og fondsandeler. For verdipapirer og fondsandeler som allerede var godkjent på dette tidspunktet, skulle reverseringen gjelde fra 15. februar 2012.

Den 15. februar ble det innført endringer i regelverket som innebar en økning i avkortingssatsene. Se rammen. Med utgangspunkt i pantsettelsen da forslaget ble sendt på høring høsten 2011, innebar de foreslåtte avkortingssatsene at forventet beløpsvektet avkorting ville øke fra 4 til 9 prosent. Faktisk beløpsvektet avkorting for pantsettelsen ved utgangen av 2012 var på drøyt 7 prosent. Andelen av pant i obligasjoner med fortrinnsrett og statspapirer, som har relativt lav avkorting, har økt. Tilsvarende har pant i verdipapirer med høyere avkorting blitt redusert, se figur 3.2.

Da endringene trådte i kraft den 15. februar var det 293 ISIN⁵ som ble tatt ut av listen over godkjente verdipapirer. Låneadgangen ble redusert med 22,5 milliarder kroner som følge av reverseringen av det midlertidige regelverket, og 8,9 milliarder kroner som følge av endringene i avkortingreglene.

⁵ ISIN: International Securities Numbering. En unik internasjonal kode som identifiserer hver enkelt utstedelse.

Endringer i retningslinjene for sikkerhet for lån i Norges Bank fra 15. februar 2012

Midlertidig regelverk for sikkerhet for lån som ble endelig reversert

- Kravet om at verdipapirer pålydende norske kroner med private utstedere skal ha et minste utestående volum på 300 millioner kroner, ble opphevet.
  - Kravet om notering på børs eller alternativ markeds plass for obligasjoner med private, norske utstedere ble opphevet.
  - Kravet om kredittvurdering av obligasjoner utstedt av ikke-finansielle private foretak i Norge og av obligasjoner med fortrinnsrett (OMF), ble opphevet.
  - Kravet om at bare andeler i pengemarkedsfond som investerer i verdipapirer som kan godkjennes som pant i Norges Bank, ble opphevet.
- Alt pant godkjent etter midlertidig regelverk hadde vesentlig høyere avkorting enn pant godkjent etter ordinært regelverk.

Nye regler for avkorting, i tillegg til generell økning av avkortingssatser

- Verdipapirer med flytende rente blir avkortet avhengig av løpetid.
- Verdipapirer med særlig pantesikkerhet (Asset Backed Securities - ABS) avkortet med 15 prosent uavhengig av løpetid.
- Tilleggsavkorting for verdipapirer denominert i annen valuta enn norske kroner økes fra 3 til 5 prosentenheter.
- Obligasjoner utstedt av kredittforetak som inngår i konsern med låntaker, eller regnes som tilknyttet låntaker etter regnskapsloven, gis en tilleggsavkorting på 5 prosentenheter.
- Tilleggsavkorting for utenlandske verdipapirer som mangler kursinformasjon fra Norges Banks kursleverandør, økes fra henholdsvis 2, 4 og 6 til 15, 20 og 30 prosentenheter, avhengig av kredittvurdering.

Bankkvoten avviklet

- Frem til 15. februar 2012 kunne en bank ha inntil 35 prosent av sin samlede sikkerhet i verdipapirer utstedt av banker og andre finansinstitusjoner. I kvoten inngikk verdipapirer utstedt av selskap hvor banker eller andre finansinstitusjoner eier mer enn 1/3, og norske VPS-registrerte obligasjons- og pengemarkedsfond som etter vedtektene kan investere i verdipapirer som omfattes av kvoteordningen. Den 15. februar ble bankkvoten redusert fra 35 til 0 prosent.

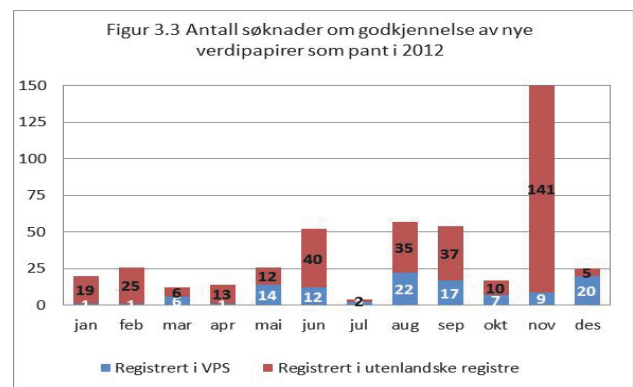
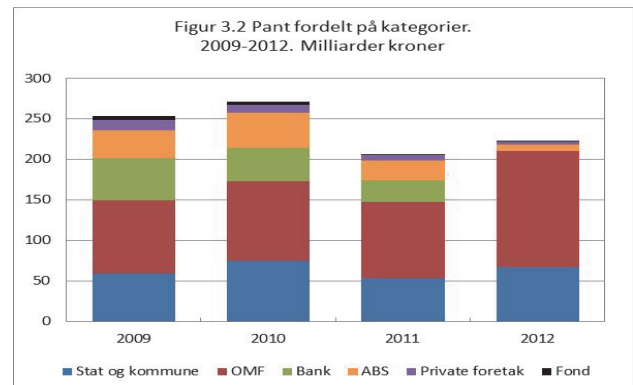
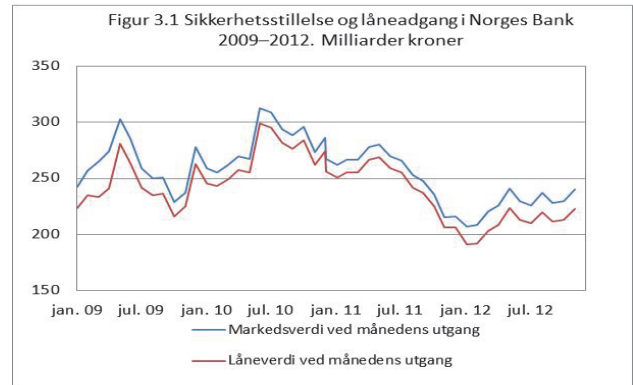
3.4 Rutiner for pantsettelse

For å få godkjent et verdipapir eller en fondsandel som sikkerhet for lån i Norges Bank, må kontohaver fylle ut et søknads-skjema som kan sendes elektronisk til Norges Bank. I 2012 mottok Norges Bank i gjennomsnitt 49 søknader per måned om godkjenning av verdipapirer og fondsandeler som pant, se figur 3.3. Dette er en markant økning fra gjennomsnittet på 24 søknader per måned i 2011. Totalt ble 438 søknader om godkjenning av verdipapirer og fondsandeler behandlet i 2012.

Det var særlig i november at antallet søknader var svært høyt, med totalt 150 søknader. Dette var det største antallet søknader i løpet av en måned siden den internasjonale finansuroen høsten 2008. Av de 150 søknadene gjaldt 141 søknader verdipapir registrert i utenlandske registre. Av totalt 438 søknader ble 36 søknader avslått, mot 25 avslag i 2011.

Økningen i antallet søknader gjaldt verdipapirer pantsatt i utenlandske verdipapirregistre, hvor det var 331 søknader i 2012, mot 114 i 2011. For verdipapirer pantsatt i VPS var det derimot en nedgang, fra 174 søknader i 2011 til 107 i 2012.

Norges Banks system for å håndtere bankenes sikkerhet for lån (SIL) er tilrettelagt for realtidspantsettelse med umiddelbar oppdatering av låneadgangen for godkjente pant registrert i VPS. Bankene foretar selv slike deponeringer direkte i VPS. Fra Clearstream mottar Norges Bank elektronisk fil med oppdaterte beholdningsverdier slik at deponering av godkjente verdipapirer skjer automatisk i SIL. Dette bidrar til å forenkle rutinene ved nedskrivning av deler av beholdningsverdien i pantsatte verdipapirer i Clearstream. For øvrige verdipapirregistre skjer deponering av godkjente verdipapirer ved at disse blir registrert manuelt i SIL-systemet basert på oppdrag fra bankene.

Bankene har ikke selv adgang til å redusere (frigi) deponerte beholdninger direkte i registrene. Dette er for å hindre at bankene fjerner pant som er belånt. Bankene må derfor sende oppdrag med anmodning om frigivelse til Norges Bank.

Ved forfall av et verdipapir pantsatt i VPS, skrives låneadgangen ned ved oppstart av NBO dagen før forfallsdato. Beløpet overføres direkte til kontohaver tidlig om morgenen på forfallsdatoen, etter at Norges Bank, dagen før, har kontrollert at det forfalte pantet ikke er belånt. Ved forfall av pantsatte verdipapirer i utenlandske registre, må hver bank sende oppdrag til

Norges Bank for å få overført pengebeløpet til bankens ordinære konto.

3.5 Bankenes sikkerhetsstillelse

Omfang

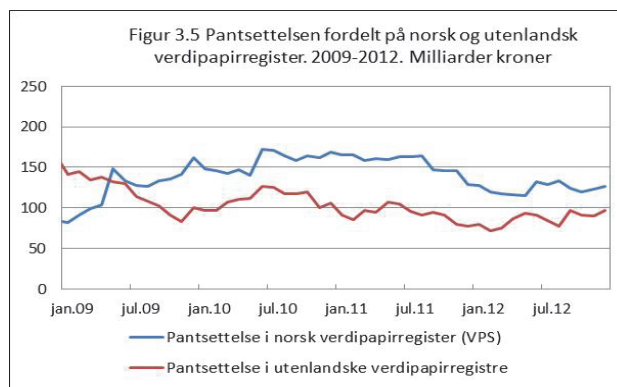
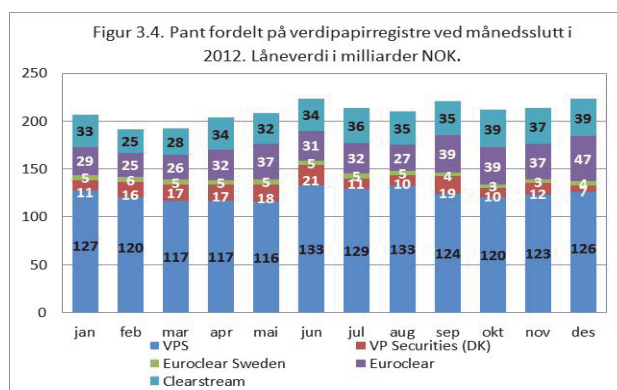
Ved utgangen av 2012 var 723 verdipapirer (ISIN) godkjent som sikkerhet for lån i Norges Bank. Verdien av pantsettelsen økte fra 206 til 223 milliarder kroner i løpet av året. Figur 3.4 viser fordelingen av de pantsatte beholdningene på verdipapirregistrene. Låneverdien for pant registrert i VPS var 126 milliarder kroner ved utgangen av året. Tilsvarende var låneverdien 39 milliarder kroner i Clearstream, 47 milliarder i Euroclear, knappe 7 milliarder i VP Securities (Danmark) og vel 4 milliarder i Euroclear Sweden.

I noen av verdipapirregistrene har det vært mye variasjon i pantsettelsen gjennom året, mens beholdningen i andre har vært relativt stabil. I løpet av året har beholdningen i Euroclear økt mest.

Pant i VP Securities og Euroclear Sweden er muliggjort av en avtale mellom de skandinaviske sentralbankene ved at disse er kontoførere for hverandre i sine lands respektive verdipapirregistre. Bruken av denne avtalen førte til en låneadgang på i alt 11 milliarder NOK ved utgangen av året, se figur 3.4. Tre banker benyttet avtalen til å pantsatte verdipapirer som sikkerhet for lån i Norges Bank i 2012.

Verdipapirregistre i Norge og i utlandet

Fordelingen av pant mellom verdipapirregistre i Norge og i utlandet har endret seg de siste årene, se figur 3.5. Både det midlertidige regelverket fra høsten 2008 til høsten 2009 og innføringen av bytteordningen høsten 2008 medførte at langt flere utstedelser registrert i VPS tilfredstilte kravene i regelverket for sikkerhetsstillelse i Norges Bank.

Etter reverseringen av de midlertidige reglene fra februar 2012, er differansen i pantsettelse mellom verdipapirregistre i Norge og i utlandet redusert. En annen årsak til denne endringen kan ha vært de lange F-lånene som Norges Bank auksjonerte fra høsten 2008. Disse ble benyttet også av mindre banker som i stor grad pantsatte norske verdipapirer som sikkerhet. Etter at de siste langsiktige F-lånene ble innfridd 13. februar 2012, har disse bankene mindre behov for å pantsatte verdipapirer som sikkerhet for lån i Norges Bank.

Kategorier

Verdien av sikkerhetsstillelsen fordelt på ulike kategorier verdipapirer viser at obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) utgjør den største andelen av bankenes pantsettelse. Ved utgangen av 2012 utgjorde denne kategorien 65 prosent av den samlede sikkerhetsstillelsen, se figur 3.6. Om lag halvparten er utstedt i Norge. Verdipapirer utstedt av stat og kommune utgjorde 30 prosent av samlet låneverdi. I forhold til i 2011 har disse to kategoriene

økt mye, og det er særlig pantsettelse av verdipapirer med særskilt pantesikkerhet (asset backed securities - ABS) som har blitt redusert.

Også i 2012 har det vært særlig oppmerksomhet om gjeld utstedt av de såkalte PIIGS-landene (Portugal, Irland, Italia, Hellas, Spania). Den 8. juni 2012 nedgraderte kredittvurderingsbyrået Fitch obligasjoner utstedt av den spanske stat til «BBB» som er under Norges Banks minstekrav «A». Slik nedgradering var allerede foretatt av de to andre kredittvurderingsbyråene Standard & Poor's og Moody's. Dermed tilfredsstilte ikke lenger den spanske stat retningslinjene for pantsettelse i Norges Bank. Se for øvrig ramme på side 19 om krav til kredittvurdering.

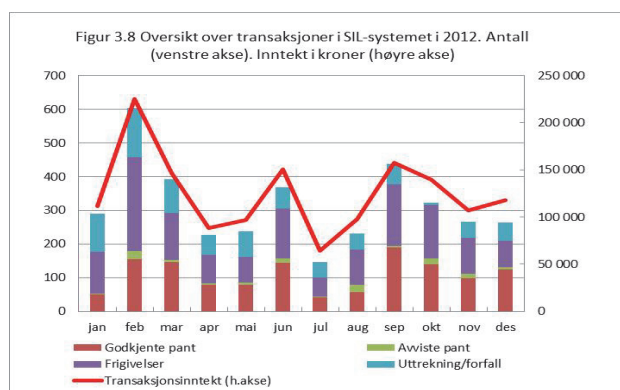
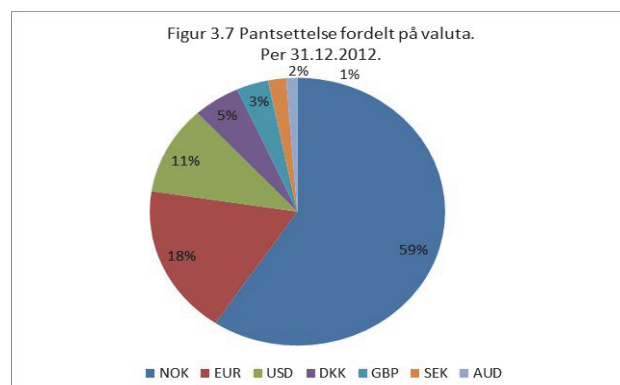
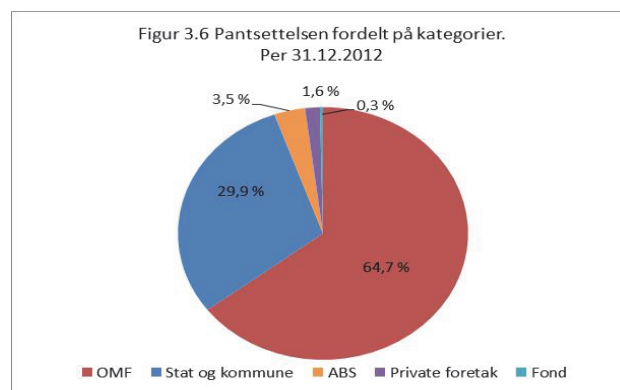
De øvrige landene var tidligere nedgradert til under minstekravet, slik at ingen av disse lands statspapirer er godkjent som sikkerhet for lån i Norges Bank. Verdien av pantsettelsen av verdipapirer med utstedere fra disse landene har blitt redusert, og i desember 2012 var pantsatt beholdning på én milliard kroner. Alle disse verdipapirene var ABS, som har en relativt høy avkorting.

Valuta

Ved utgangen av 2012 var andelen verdipapirer (ISIN) utstedt i NOK, EUR og USD henholdsvis 59, 18 og 11 prosent av den samlede sikkerhetsstillelsen, se figur 3.7. Andelen verdipapirer utstedt i NOK er redusert sammenlignet med 2011, mens andelen i EUR og DKK har økt.

3.6 Utnyttelse av låneadgangen til F-lån

I forbindelse med den internasjonale finanskrisen i 2008 tilbød Norges Bank F-lån med løpetid på to og tre år. De siste lånene, med løpetid tre år, forfalt 13. februar 2012. Det er derfor ikke lenger låneadgang som benyttes til slike F-lån.

3.7 Bytteordningen

Innenfor bytteordningen mellom statskasseveksler og obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) var det i 2012 fire rullinger på til sammen 293 milliarder kroner. I forbindelse med rulleringene i mars, juni og september ble avtaler for i alt 24,4 milliarder kroner innfridd før ordinært forfall.

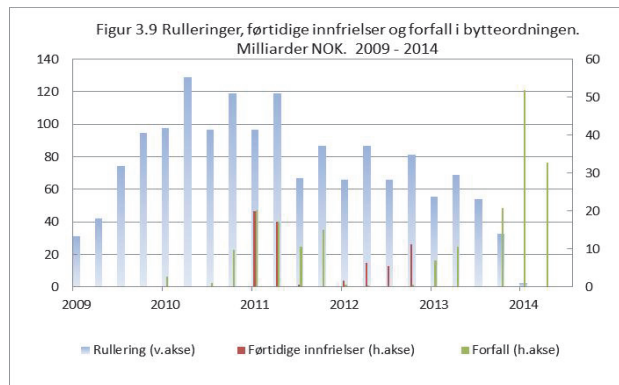
Figur 3.9 viser rullinger, førtidige innfrielser og forfall⁶ i bytteordningen fra 2009 til 2014.

⁶ Forfall etter førtidige innfrielser.

Ingen deltakere ble bedt om å etterfylle OMF i løpet av året på grunn av fallende panteverdi. Se ramme om bytteordningen.

3.8 Prosjekt for nytt system for sikkerhet for lån

Norges Bank startet i juni 2012 et prosjekt for å anskaffe et nytt system for å administrere sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank. Fristen for å søke om å bli prekvalifisert til å delta i konkurransen var 31. august. Dokumentene for tilbudsfasen, som omfatter kravspesifikasjon og avtaletekster med vedlegg, ble 19. desember tilsendt de leverandørene som ble prekvalifisert. Fristen for å levere tilbud var 1. mars 2013.

Bytteordningen

I oktober 2008 vedtok Stortinget å innføre en ordning med bytte av statskasseveksler mot obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Bytteordningen blir administrert av Norges Bank på oppdrag av Finansdepartementet. Se nærmere omtale av ordningen i Norges Banks rundskriv nr. 8/26. mai 2009.

OMF som er benyttet i ordningen, fikk fastsatt en markedsverdi og ble gitt en avkorting på auksjonstidspunktet. Avkortingene tilsvarer i grove trekk avkortingene som settes på OMF som pantsettes for låneadgang i Norges Bank.

Det overvåkes jevnlig om OMF som er benyttet i ordningen, svekker seg i verdi. Fordi byttet mellom OMF og statskasseveksler kan vare i opp til fem år, måtte deltakerne velge mellom et bytte med mulighet for etterfylling av OMF eller at det ble gjort en tilleggsavkorting.

Etterfylling kan skje ved at ytterligere OMF overføres til staten eller ved at det betales inn et kontantbeløp. Det har hittil ikke blitt bedt om slik etterfylling.

I februar 2011 kunngjorde Finansdepartementet at det ville sette frem tilbud om førtidig innfrielse av avtaler i bytteordningen. Innfrielsene skjer mot et vederlag tilsvarende nåverdien av statens forventede netto kontantstrøm for den gjenstående delen av opprinnelig løpetid i avtalene.

Ved førtidig innfrielse må deltakerne i ordningen kjøpe tilbake OMF til samme pris som staten betalte. Det er kun mulig å innløse hele volumet i hver avtale, og det er kun mulig med førtidig innfrielse på tidspunkter hvor avtalene har ordinær rullering, dvs. to ganger i året.

4 Kontohold for staten

4.1 Innledning

Norges Bank yter kontoholdstjenester for staten innenfor statens konsernkontoordning og statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Tjenestene ytes på grunnlag av bestemmelsen om statens bankforretninger i sentralbankloven⁷, og omfanget av tjenestene er regulert i avtaler mellom Norges Bank og Finansdepartementet.

Staten ved Finansdepartementet betaler en godtgjørelse for de tjenester Norges Bank utfører. Godtgjørelsen fastsettes for ett år av gangen og dekker de kostnadene Norges Bank har til å yte tjenestene.

4.2 Statens kontoer i Norges Bank

Banktjenestene for staten ytes ved hjelp av et eget kontosystem. Statens foliokonto er hovedkontoen som viser statens samlede innskudd hver dag. Ved utgangen av 2012 var i alt 1 043 kontoer knyttet til statens foliokonto. Det var 991 kontoer i statens konsernkontoordning og 51 kontoer i statens gjelds- og likviditetsforvaltning. De ulike typene kontoer er nærmere omtalt i rammen.

I 2012 var det i gjennomsnitt per dag om lag 154 milliarder kroner inntående på statens foliokonto. Staten godskrives rente for sitt innskudd. Rentesatsen fastsettes kvartalsvis på grunnlag av en formel der rentesatser i flere valutaer inngår.

Statens kontoer i Norges Bank (antall)

Statens foliokonto (1) viser statens samlede innskudd i Norges Bank.

Statens konsernkontoordning

Separate inn- og utbetalingskontoer (851)

De fleste statlige virksomheter har separate kontoer for henholdsvis inn- og utbetalinger hos sine bankforbindelser og i Norges Bank i tråd med bruttosystemet i statens økonomiforvaltning. Disse kontoene gjøres opp ved hvert årsskifte.

Felles inn- og utbetalingskontoer (54)

Som unntak fra hovedregelen i statens økonomiforvaltning har en del statlige virksomheter en felles konto for både inn- og utbetalinger. Disse betegnes som nettobudsjetterte virksomheter og omfatter bl.a. universiteter og høyskoler.

Kontoer for statlige fond (86)

Staten har opprettet en rekke fond for å finansiere særskilte formål. Fondskapitalen settes inn på egne kontoer i Norges Bank og disponeres av statlige myndigheter.

Statens gjelds- og likviditetsforvaltning

Kontoer for kontolånsinnskudd (11)

En del statlige virksomheter som ikke omfattes av konsernkontoordningen, er pålagt å ha sin overskuddslikviditet som innskudd i Norges Bank. Disse innskuddene regnes som lån fra de statlige virksomhetene til Finansdepartementet.

Kontoer for trekkadgang (19)

Noen statlige virksomheter, blant annet helseforetakene, tilføres likviditet ved å trekke på sine kontoer i Norges Bank.

Kontoer for rentebytteavtaler (16)

Som del av Finansdepartementets bruk av rentebytteavtaler i forvaltningen av statens gjeld, skal avtaleparter, ved større rentedifferanser, innbetale sikkerhet på kontoer i Norges Bank.

Kontoer for statens gjeldsforvaltning (5)

Disse kontoene benyttes til betalinger i forbindelse med emisjoner, renter og forfall på statslån, samt gjenkjøpsavtaler.

⁷ Sentralbankloven § 17 om statens bankforretninger: "I den utstrekning Kongen bestemmer det, skal banken utføre bankforretninger for staten, statsbanker og offentlige fond og yte tjenester ved opptak av statslån og forvaltning av statsgjeld".

Figur 4.1 viser rentesatsen på statens foliokonto de tre siste årene og rentesatsen på bankenes folioinnskudd i Norges Bank (styringsrenten).

Finansdepartementet fastsetter særskilte interne rentesatser for enkelte statlige kontoer, bl.a. statlige fond og særskilte innskudd (kontolånsinnskudd). Disse rentebeløpene beregnes automatisk i kontosystemet og posteres etter anvisning fra Finansdepartementet.

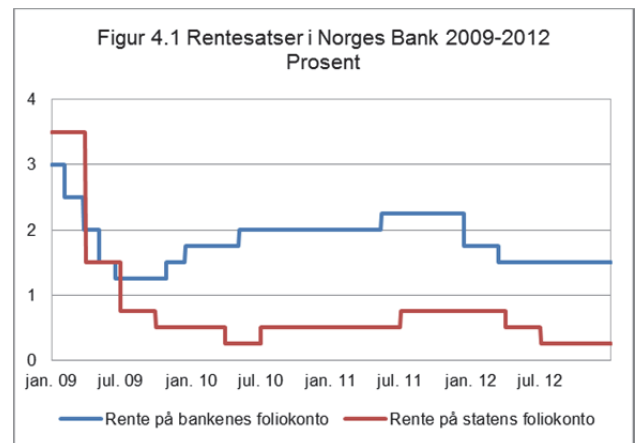
4.3 Statens konsernkontoordning

Betalingstjenester for staten innenfor statens konsernkontoordning utføres av forretnings- og sparebanker etter avtale med Direktoratet for økonomistyring - DFØ (tidligere Senter for statlig økonomistyring - SSØ). Slike rammeavtaler inngås etter anbud og gjelder for et begrenset tidsrom. Fra 2010 har staten hatt rammeavtaler med DNB Bank ASA, Nordea Bank Norge ASA og SpareBank 1 Alliansen. Avtalen med SpareBank 1 Alliansen omfatter fire banker; SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 SR-bank, SpareBank 1 Nord-Norge og Sparebanken Hedmark.

Norges Bank har avtale med de tre bankaktørene om daglige overføringer av likviditet og saldoinformasjon som følge av betalingstjenestene for staten. Hver statlige virksomhet velger selv en eller flere bankforbindelser blant de seks bankene.

Figur 4.2 viser summen av alle saldoer som hver dag ble overført mellom statlige virksomheters kontoer hos de seks bankene og kontoene for staten i Norges Bank. I tillegg vises omsetningen som daglig gjennomsnitt per måned. I omsetningstallene inngår også nettoposisjonene for endringer i statens gjeld gjennom verdipapirgjøret (VPO).

Omsetningen på statens kontoer i Norges Bank i 2012 var i gjennomsnitt 28 milliard-

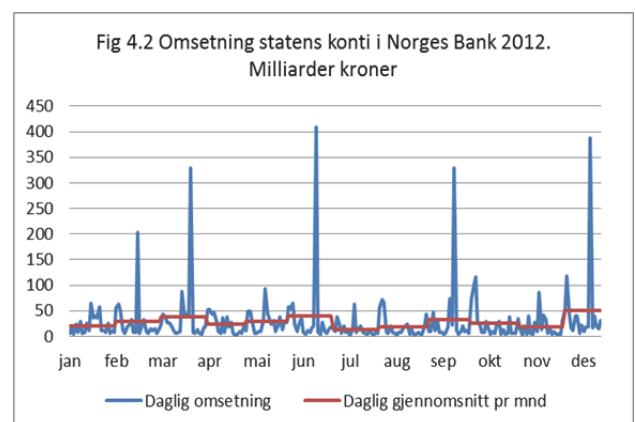
Statens konsernkontoordning

Konsernkontoordningen er en del av statens økonomiforvaltning.

Statlige betalinger skjer ved hjelp av statlige virksomheters arbeidskontoer i banker som har inngått rammeavtale med Direktoratet for økonomistyring om kontoholds- og betalings-tjenester. Disse rammeavtalene inngås på grunnlag av offentlig anbud.

Overføring av likviditet og saldo på statlige kontoer mellom kontoførende banker og Norges Bank skjer i hovedsak ved hjelp av automatiserte rutiner. Ved netto innbetalinger til staten overføres likviditet fra bankene til Norges Bank. Ved netto utbetalinger fra staten overføres likviditet fra statens konto i Norges Bank til bankene.

Norges Bank holder oversikt over statens likviditet ved hjelp av et eget kontosystem der alle statlige virksomheter har én eller flere kontoer. Statens samlede likviditet fremkommer hver dag på statens foliokonto.

der kroner per dag, 11 prosent høyere enn i 2011. Laveste omsetning var 27. juli med 1,9 milliarder kroner, mens det på dager

med rullering innenfor bytteordningen (IMM-dager) var en omsetning på mellom 330 milliarder kroner og 410 milliarder kroner. Høyest omsetning var det på IMM-dagen den 20. juni. Ved forfall av skattetrekk og arbeidsgiveravgift var omsetningen mellom 60 og 90 milliarder kroner. Se også avsnitt 2.9 med omtale av dager med stor omsetning i NBO.

Størstedelen av statlige betalinger inngår i avregningene i NICS (NICS Netto). Etter en endring i 2011 inneholder hver avregning en egen posisjon for hver av de seks bankenes statlige betalinger. Disse posisjonene gjøres opp direkte mot en konto for statlige betalinger i NBO. Likviditetsrisikoen for bankene, kreditt- risikoen for staten og risikoen for forstyrrelser i betalingssystemet er dermed betydelig redusert for disse betalingene.

DNB Bank og SpareBank 1 Alliansen tok i bruk den nye løsningen i november 2011. Nordea Bank Norge tok den i bruk i april 2012.

Etter hvert av de fire daglige oppgjørene av NICS Netto registreres alle betalinger på statens arbeidskontoer i de seks bankene. Netto omsetning på hver statlige konto i disse bankene overføres deretter til vedkommende statlige virksomhets konto i Norges Bank. Summen av alle omsetnings- tallene, sammen med direkte posteringer i Norges Bank, utgjør endringen i saldo på statens foliokonto

4.4 Statens gjelds- og likviditetsforvaltning

Omfanget av oppgaven

I tilknytning til kontoholdet for staten utfører Norges Bank visse betalings- oppdrag innenfor statens gjelds- og likviditetsforvaltning. Dette gjelder betalinger innenfor kontolånsordningen og for rentebytteavtaler.

Kontolån til staten

Ordinære kontolån

Ordningen med kontolånsinnskudd fra statlige virksomheter til staten forvaltes av Norges Bank på vegne av Finansdepartementet. Rentene på kontolånene fastsettes av Finansdepartementet. Rentebeløpet beregnes av Norges Bank og betales av Finansdepartementet.

Opptrekkskontoer for statlige utlån

Opptrekkskontoer for statlige utlån opprettes på anmodning fra Finansdepartementet. Slike kontoer kan benyttes i utlånsordninger for statlige foretak mv., der låntakeren skal gis fleksibilitet til å trekke på en låneramme etter behov.

Ansvarlig fagdepartement overfører den bevilgede lånerammen til den aktuelle kontolåns- kontoen som låntaker disponerer i tråd med fullmakt fra ansvarlig fagdepartement. Låntaker mottar ikke renter av innstående på kontolåns- kontoen, men betaler rente av det beløpet som til enhver tid er trukket ut. Rentebeløpet beregnes av Norges Bank etter en rentesats som fastsettes av Finansdepartementet, og belastes ansvarlig fagdepartement.

Kontolånsordningen

Kontolån – innskudd

Statsinstitusjoner og andre statlige foretak kan etter avtale plassere ledige midler som innskudd (kontolån) i statskassen. For de fleste av disse innskuddene betaler staten renter.

Kontolån – utlån

De regionale helseforetakene får årlig en rammebevilgning fra Helse- og omsorgs- departementet som de kan trekke på i budsjettåret. Disse bevilgningene blir plassert som rentefrie kontolån til staten. For trekkene betaler departementet renter til Finansdepartementet.

De regionale helseforetakene har tilgang til driftskreditter fra staten. Endringer i drifts- kredittrammen inntekts- eller utgiftsføres i statsbudsjettet. De regionale helsefore- takene har siden 2009 ikke hatt adgang til å ta opp driftskreditter i private banker.

Rentesats for innskudd og utlån under kontolånsordningen fastsettes av Finansdepartementet. Norges Bank beregner rentebeløpene og foretar bokføring på de aktuelle kontoene.

Rentebytteavtaler

Som ledd i forvaltningen av statens gjeld inngår Finansdepartementet rentebytteavtaler. Se rammen. Avtalepartenes innbetaling av sikkerhet i henhold til slike avtaler skjer i form av innskudd på særskilt konto i Norges Bank. Finansdepartementet betaler renter for disse innskuddene. Norges Bank beregner rentene og utbetaler rentebeløpene til motpartene én gang i måneden. Ved utgangen av 2012 var det opprettet 16 slike kontoer. I løpet av året var det betalinger på ti av disse kontoene.

Rentebytteavtale

En rentebytteavtale (renteswap) er en avtale mellom to parter om å bytte renteesponering. Dersom staten har lagt ut et lån med fast rente, men ønsker flytende rente, kan den inngå avtale med en annen låntaker som har motsatt interesse. Avtalen kan da gå ut på at staten mottar fastrentebetalinger fra avtaleparten og selv betaler flytende rente til denne. Den flytende renten kan for eksempel være seks måneders pengemarkedsrente fratrukket en fast margin. Statens renteesponering vil således bli endret fra fast til flytende rente i den aktuelle avtaleperioden. Siden staten opptar langsiktige lån for å finansiere utlån fra statsbanker, gir dette et bedre samsvar mellom renteprofilen på innlånsiden og på utlånsiden.

Dersom markedsverdien av inngåtte avtaler utvikler seg i statens favør, påføres staten en motpartsrisiko. Denne risikoen reduseres ved at staten krever at motparter innbetaler differansen mellom de to rentebeløpene på særskilte kontoer i Norges Bank.

5 Tilgjengelighet og avvik

Driften av Norges Banks oppgjørssystem (NBO), systemet for sikkerhet for lån (SIL) og kontosystemet for staten er basert på IKT-systemer med drifts- og kommunikasjonsløsninger som involverer flere aktører.

Driften av disse IKT-systemene er utkontraktert til EVRY ASA. Kravene til driften er regulert i avtale som blant annet inneholder en egen tjenesteleveranseavtale. Avtalen om driftstjenestene for NBO og SIL er en del av hovedavtalen mellom Norges Bank og EVRY om IKT-drift.

Det er også inngått avtaler med leverandører av andre tjenester og systemer for NBO. Systemløsningen for oppgjørssystemet leveres av det italienske selskapet SIA S.p.A., kommunikasjonsløsningen leveres av det belgiske selskapet S.W.I.F.T. SCRL, og tjenester med systemforvaltning og videreutvikling av systemet for sikkerhet for lån leveres av EVRY ASA.

Tilgjengelighet

I avtalene med leverandørene har Norges Bank fastsatt krav om minimum tilgjengelighet for kjernesystemet i NBO (RTGS) og kommunikasjonsløsningen (SWIFT) på 99,90 prosent per måned.

Kravet til tilgjengelighet for NBO Online, som gir bankene tilgang til kontoinformasjon og adgang til å registrere betalingsoppdrag, er 99,90 prosent.

Tilgjengelighetskravet for SIL-systemet, som benyttes til å registrere bankenes sikkerhetsstillelse for lån i Norges Bank og beregne selve låneadgangen, er minst 99,00 prosent per måned.

Kravet til tilgjengelighet for driftsløsningen for kontosystemet for staten er minst 99,00 prosent for hvert av de to delsystemene som benyttes.

Avbrudd og avvik

Driften av NBO overvåkes løpende og det iverksettes raskt tiltak for å løse eventuelle driftsproblemer. De avvikene som oppsto i 2012 medførte ikke forstyrrelser i gjennomføringen av betalingsoppgjørene i NBO.

Avbrudd og avvik hos andre enn Norges Bank kan også ha konsekvenser for gjennomføringen av oppgjørene i NBO. I 2012 oppsto flere forsinkelser i oppgjørene på grunn av feil eller forsinkelser i betalingsoppdragene fra avregnings-sentraler eller enkelt deltakere.

6 Beredskapsøvelser

Et robust, effektivt og velfungerende oppgjørssystem for betalinger mellom bankene er viktig for tilliten til betalings-systemet og den finansielle stabiliteten i Norge. Det er derfor etablert beredskaps-løsninger for sentrale driftsfunksjoner i tilknytning til Norges Banks oppgjørssystem (NBO) og for datakommunikasjonen med andre sentrale aktører.

I 2012 har Norges Bank gjennomført øvelser av beredskapsløsninger for viktige funksjoner knyttet til driften av oppgjørssystemet, systemet for sikkerhet for bankenes lån og kontoholdet for staten.

Øvelsene av reserveløsninger skjer både internt i Norges Bank og i samarbeid med eksterne aktører, blant annet leverandører av drifts- og systemløsninger.

Reserveløsninger for NBO mv.

Norges Bank avholdt i 2012 en fullstendig øvelse av reservestedsdrift for kjerne-systemene i NBO og systemet for sikkerhet for lån.

Reserveløsninger for SWIFT

De største og mest sentrale brukerne av SWIFT-nettverket forutsettes å være kontinuerlig tilgjengelig for å behandle SWIFT-meldinger. SWIFT avholder derfor hvert år en øvelse i å ta i bruk reservesteds-løsningen for SWIFT og en øvelse der et SWIFT operasjonssenter tar over drifts-oppgavene for et annet. I 2012 deltok Norges Bank i øvelse av begge typer.

Reserveløsninger for CLS

Norges Bank deltar hvert år i flere øvelser i bruk av reserveløsninger for transaksjons-behandling og prosedyrer ved avvik og avbrudd i normale driftsrutiner for valutaoppgjørssystemet CLS (Continuous Linked Settlement). Øvelsene gjennom-føres av CLS Services, som er drifts-organisasjonen for CLS, i samarbeid med

sentralbankene og én eller flere av bankene som deltar direkte i dette oppgjørssystemet. I 2012 deltok Norges Bank i seks slike øvelser. Fire øvelser gjaldt bruk av reserveløsning ved avbrudd i den ordinære kommunikasjonen mellom CLS og Norges Bank. To øvelser gjaldt bruk av reserve-løsningen for bankenes betalinger til CLS.

Reserveløsninger for kontoholdet for staten

Norges Bank gjennomfører jevnlig øvelser av beredskapsløsninger for oppgavene med kontoholdet for staten. Øvelsene gjennomføres i samarbeid med bankene som utfører betalingstjenester for staten og leverandørene av IKT-driftstjenester for disse oppgavene.

I 2012 ble det gjennomført en beredskaps-øvelse av reservedriftsstedet for konto-systemet for staten i Norges Bank. I tillegg ble reserveløsningen for bankenes over-føring av data til kontosystemet i Norges Bank øvet. Varslingsrutiner ble også testet i øvelsen.